

PAPER DETAILS

TITLE: Türkiye'de Kadınların Askerlik Yapmalarına Yönelik Toplumsal Tutumlar

AUTHORS: Mustafa Yücehan Akal,Baris Ates,Raif Cergibozan,Melek Kirtil,Adem Baspinar

PAGES: 223-257

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3702134>

Türkiye’de Kadınların Askerlik Yapmalarına Yönelik Toplumsal Tutumlar

Mustafa Yücehan Akal¹, Barış Ateş², Raif Cergibozan³, Melek Kırıl⁴, Adem Başpınar⁵

Öz

Kadınların orduya kabulünü etkileyen faktörler sosyal, kültürel, askeri, uluslararası ve siyasi boyutlar altında incelenmektedir. Ancak Türkiye’de yapılan çalışmalar daha ziyade kurum içi uygulamalara odaklanmaktadır. Ayrıca savaşlarda kahramanlık göstermiş kadın figürler üzerinden tarihsel bir anlatı da ön plana çıkarılmıştır. Bu makale kadın askerlerin istihdamında kültürel boyut altında yer alan toplumsal tutumları ölçmeyi amaçlamaktadır. 382 kişiyle yapılan betimsel anketten elde edilen veriler; frekans dağılımları, istatistiksel çıkarımlar ve ki-kare testi yardımıyla analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre Türk toplumunda kadınların silahlı kuvvetlere alınması (%79,9) desteklenmektedir. Bu desteğin kadınlar arasında daha yüksek olduğu yine aynı şekilde kendisi veya ailesinde asker olmayanların, kadınların orduya kabulünü askerlik tecrübesi olanlara göre daha yüksek oranda desteklediği görülmektedir. Ayrıca muharip görevler konusunda çelişkili sonuçlar elde edilmiştir. Sonuç olarak toplumun kadınları muharip sınıflarda da görmek istediği ancak bu konuda genel bir bilgi eksikliği olduğu değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın askerler • Toplumsal tutum • Türk Silahlı Kuvvetleri • Muharip görev

Social Attitudes towards Women’s Military Service in Türkiye

Abstract

The factors affecting the acceptance of women in the military have been analyzed under social, cultural, military, international, and political dimensions. However, studies conducted in Türkiye have focused more on internal practices. In addition, a historical narrative has also been emphasized through the female figures who have shown heroism in wars. This article aims to measure social attitudes under the cultural dimension regarding the enlistment of female soldiers. Data obtained from a descriptive survey of 382 respondents were analyzed using frequency distributions, statistical inferences, and the chi-square test. According to the findings, 79.9% of Turkish society supports the recruitment of women into the armed forces. This support is higher among women. Similarly, those with no military experience themselves or in their families support women’s enlistment in the army at a higher rate than those with military experience. In addition, contradictory results were obtained regarding combat missions. In conclusion, Turkish society is considered to want to see women in combat classes, but a general lack of information exists with regard to this issue.

Keywords: Female soldiers • Social attitudes • Turkish Armed Forces • Combat duty

1 **Sorumlu Yazar:** Mustafa Yücehan Akal (Öğr. Gör.), Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Beşeri ve Sosyal Bilimler Bölümü, Ankara Türkiye. Eposta: mustafayucehanakal@gmail.com ORCID: 0000-0001-7853-4684

2 Barış Ateş (Doç. Dr.), Millî Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Askerî Sosyoloji Bölümü, İstanbul Türkiye. Eposta: barisates@gmail.com ORCID: 0000-0001-8548-6924

3 Raif Cergibozan (Prof. Dr.), Kırklareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Kırklareli Türkiye. Eposta: rcergibozan@hotmail.com ORCID: 0000-0001-7557-5309

4 Melek Kırıl (Doktora Öğrencisi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul Türkiye. Eposta: mlkgunes@gmail.com ORCID: 0000-0002-7980-0574

5 Adem Başpınar (Doç. Dr.), Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Kırklareli Türkiye. Eposta: abaspinar@klu.edu.tr ORCID: 0000-0002-2125-1832

Atf: Akal, M. Y., Ateş, B., Cergibozan, R., Kırıl, M., & Başpınar, A. (2023). Türkiye’de kadınların askerlik yapmalarına yönelik toplumsal tutumlar. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 43, 223-257. <https://doi.org/10.26650/SJ.2023.43.2.0097>

Extended Summary

The purpose of this study is to determine what the social attitudes are about women's participation in the Turkish Armed Forces (TAF) and their acceptance into all military classes. In Türkiye, women have been and continue to be involved in military duties in various classes and positions. However, the effort to increase the visibility of women in various social spheres, a phenomenon encouraged by modernization, has resulted in regulations and privileges regarding women. This process led to the debate on integrating women into various areas of responsibility within the armed forces to start much earlier in Türkiye than in many other countries. However, despite early progressive steps and societal acceptance and encouragement, women's participation in the TAF has not reached the expected level. As of 2020, Türkiye has the lowest rate of female soldiers among NATO countries at 0.30%. Therefore, importance is had in having Türkiye explain how this contradictory situation regarding the recruitment of female soldiers relates to the current social context.

Not enough studies on female soldiers are observed to be present in the Turkish literature. Existing studies generally evaluate women's disadvantaged position and internal sensitivities through the argument of gender discrimination. Revealing, interpreting, and illuminating the sexist discourses female officer candidates encounter during their education or professional life through primary sources has been the prominent theme in these studies. On the other side of the literature are the historical narratives that have evaluated the processes of women's participation in the military through the discourses of important figures at the legal and political levels (Akgül, 2010; Altınay, 2000; Dalaman, 2022; Durgun, 2004; Eken, 2006; Eroglu et al., 2023; Hürkan, 2016; Korkmaz, 2022; Kuloğlu, 2005). However, insufficient sources are found to reflect the thought patterns of the social structure regarding women's participation in the military and their job descriptions in Türkiye. Moreover, the problematic history of civil-military relations is also evident in the issue of female soldiers. When addressing women's participation in the military, a kind of dichotomy exists between the civilian and military spheres. On one hand, a desire is found for a balance in civil-military relations (i.e., no major rupture between society and the military), but on the other hand, due to the military being the manager of organized violence, women are evaluated on the basis of difficult conditions based on physical standards. Therefore, gender-based cultural transmissions combined with the physical and biological conditions of female soldiers have not only affected women's participation in the military but also increased the distance between the military and society, thus damaging civil-military relations.

The Western literature on female soldiers has dealt with fundamental changes in the military system, especially with the end of the Cold War (Carreiras, 2006; Iskra et al., 2002; Kümmel, 2002; Segal, 1995). The professionalization of Western militaries

since the second half of the 20th century (i.e., the end of World War II) have brought about a break with past assumptions about recruitment policies and military tasks. While these innovations within the military structure have improved the administrative and support functions of the military profession, they have also increased the representation of women in the armed forces. This has led to the establishment of various standards for female soldiers to have equal access to all roles. These changes have been debated in the context of group cohesion and military effectiveness, and sociocultural dynamics alongside gender issues have been key concerns for both those advocating restrictions regarding the roles of female soldiers as well as researchers arguing for the acceptance of female soldiers in all fields.

This study will not only make an original contribution to the literature on female soldiers in Türkiye but will also analyze how the image of female soldiers created in the social sphere and the norms associated with them relate to institutional arrangements. The first part of the study presents the theoretical approaches together with the factors that affect women’s participation in the armed forces and regulate their scope of duty to some extent. The second part identifies the findings on societal attitudes with a focus on Türkiye through a survey of 382 respondents and discusses these in relation to the sociocultural dimension of the theoretical framework. In this way, the aim is to examine the consistency of social perspectives and preferences in terms of existing regulations and institutional functioning regarding the phenomenon of female soldiers.

Female Soldiers in the Turkish Armed Forces and Public Attitudes

For social institutions in a democratic social order, which includes armed forces, social acceptance is crucial for successful functioning (Rukavishinov & Pugh, 2018, p. 123). Public attitudes serve to inform the sphere of authority for various purposes, such as obtaining accurate information about needs and preferences, assessing the use and effectiveness of resources, and determining what and how institutions should improve (Edwards et al., 1997, as cited in Griffith, 2014, p. 180). However, a limited number of studies is found to have examined public attitudes toward women’s military roles and participation (Collins-Dogrul & Ulrich, 2017, pp. 2–3; Wilcox, 1992, p. 312). The same is true for research in Türkiye. Studies focusing on female soldiers have concentrated on attitudes among personnel, sexist behavior patterns within the institution, women’s roles in war processes, or archival records containing expert testimonies (Altınay, 2000; Dalaman, 2022; Kuloğlu, 2005; Korkmaz, 2022; Şen, 1997). No Turkish study is found to have included social evaluations regarding female soldiers, this being considered a subheading of civil-military relations. This study will therefore analyze the theoretical perspectives that are considered to be determining factors for the participation of female soldiers in the armed forces within the framework of public attitudes in Türkiye.

Findings

Of the sample group ($n = 382$), 171 are women (44.8%) and 211 are men (55.2%). The group includes 246 (64.4%) participants aged 18-37 years, 122 (29.3%) participants aged 38-57 years, and 22 (5.3%) participants aged 58 years or over. Of the participants, 11.5% graduated from high school, 6.8% have an associate's degree, 49% have a bachelor's degree, and 32.5% have a doctorate. The Marmara Region ranked first among the participants' place of residence with 169 (44.2%) living there. While 237 (62.0%) participants stated themselves or the people they share the same house have not served in the TAF, 77 (20.2%) stated having served, and 53 (13.9%) stated that some people in their house had served.

In response to the question "Many desk jobs in the Turkish Armed Forces are performed by soldiers. Do you support a legal regulation approved by the Parliament for employing single women to fulfill such tasks?", 91 (23.8%) participants responded with "strongly support," 142 (37.2%) with "support," and 62 (16.2%) with "neither support nor don't support." In total, 87 people (22.8%) stated that they did not support it. In order to avoid wasting time calling citizens in for military service in case of an emergency, 250 (65.4%) respondents supported registering information for all young female citizens, while 79.9% (305 people) supported registering information for all young male citizens. Of the respondents, 158 (41.3%) expressed support for including young female citizens as well as young male citizens in the practice of compulsory military service, while 150 (39.2%) expressed neither support nor strong support. When assuming that all young female citizens are to be included in the 6-month compulsory military service, 191 respondents (50%) support women's involvement in combat missions, with this rate increasing to 264 respondents (69.1%) when asking the same question about men. The rate of those who do not support women participating in combat missions is 35.1% (134 respondents). On the other hand, 68 participants (17.8%) stated that they did not support men participating in combat missions.

While the rate of agreement with the statement "Female military personnel in the armed forces should serve in combat units under similar conditions as male military personnel" was 53.4% ($n = 204$), the rate of agreement with the statement "Female military personnel in the armed forces should be assigned only according to their own desires" was 57.4% ($n = 219$). Only 91 people (23.8%) supported the statement "Female military personnel should never be assigned to combat missions in the armed forces," while 219 (43.5%) did not support this statement. Of the respondents, 265 (69.3%) supported the statement "Allowing female soldiers to serve in combat missions would be a major change for the Turkish Armed Forces," while 65 respondents (17%) did not support this statement. The rate of those who think that allowing female soldiers to serve in combat missions will affect TAF for the better is 58.7% ($n = 224$), while the rate of those who find this development worrying is 25.9% ($n = 99$) and of those who do not think this will make any difference is 19.4% ($n = 74$).

When analyzing the frequencies and percentages for the positions to which female military personnel are considered suitable for assignment, health service personnel ranked first with 81.2% considering female military personnel to be suitable for this by scoring it with a 5 (strongly agree). Veterinary medicine ranked second with 78.0% (n = 298) in agreement, and administrative service personnel ranked third with 72.8% (n = 278) in agreement. Military band (67.3%) and fighter pilot (56.0%) were the other two options with high approval ratings. Infantry soldier (28.5%) and tank unit personnel (28.5%) stand out as positions that are not considered suitable for women.

When analyzing which option the respondents scored the highest (5 points for “strongly agree”) regarding the question about how allowing female citizens to serve in each of the various combatant classes would benefit military effectiveness, 67.5% selected the option of combat service support personnel, followed by field intelligence personnel at 52.4%. Infantry soldier was the service with the lowest benefit score if women were to serve, with only 23.8% giving it a score of 5; similarly, long-range artillery (30.4%) and warship crew (33.5%) were the next service positions to receive the lowest number of strongly agree (i.e., to be scored a 5).

The chi-square test of independence was conducted to determine whether the level of support for women’s enlistment in the armed forces was dependent on gender and the status of the respondent or someone in their household being a soldier themselves. As a result of this test, the relationship both gender ($\chi^2 = 22.20$; $p < .05$) and the respondent or someone in their household being a soldier themselves ($\chi^2 = 12.13$; $p < .05$) had with the level of support for women enlisting in the armed forces was found to be statistically significant. While women (88.9% of whom support it) are more supportive of female military enlistment than men (72.5% in support), the rate of those who do not support it is higher among men. Those who are not or who do not have in their household a military member are more supportive of female military enlistment (82.7% in support) than those who are or have in their household a military member (72.8% in support).

According to the results of the chi-square test of independence regarding the relationship between the question “Would you support the creation of a military force in which only women serve (such as the Women’s Army Corps (WACS) that was formed in the USA during World War II)?” and the variables of gender and being a soldier themselves or having one in their family, the relationships that both gender ($\chi^2 = 23.08$; $p < .05$) and being a soldier themselves or having one in their family ($\chi^2 = 10.42$; $p < .05$) have with the level of support for creating a military force in which only women serve were found to be statistically significant. Mostly the men (37.2%) responded with “I do not support” or “I strongly do not support” to this question. Meanwhile, of those who do not serve or have no military service member in their family, 56.1% are more supportive of creating a female military force compared to those who serve or have military service member in their family (46.2%).

A chi-square test of independence was also conducted to determine whether the level of support for having single women between the ages of 21-30 be called up to take over the non-combat roles carried out by male soldiers so that male soldiers only serve in combat roles is dependent on gender and whether the respondent or someone in their household is a soldier. As a result of this test, the relationship for both gender ($\chi^2 = 10.91$; $p < .05$) and being or having a household member who is a soldier ($\chi^2 = 14.12$; $p < .05$) have with the level of support for having single women between the ages of 21-30 being called on to take over the non-combat roles carried out by male soldiers so that male soldiers only serve in combat roles was found to be statistically significant. The men are more supportive than women on this issue, with 54.3% expressing total support compared to 38.0% of women. Those who are not a soldier or who have no military member in the family are less supportive of single women between the ages of 21-30 being called on to take over the non-combat roles performed by male soldiers compared to those who are a soldier or who have a military member in the family, with 40.5% of the former expressing support while 58.1% of the latter expressed support.

According to the results of the chi-square test of independence regarding the relationship the question “Should young female citizens be included in the compulsory military service practice just like young male citizens?” has with the variables of gender and of the respondent being a soldier or having a military member in their family, the relationships that the participants’ gender ($\chi^2 = 8.78$; $p > .05$) and being a soldier or having one in their family ($\chi^2 = 5.20$; $p > .05$) have with their level of support for including young women in the practice of compulsory military service at the same level as young men were not statistically significant. No relationship was found for the respondents’ level of support for this statement with their gender or whether they or someone in their family is a military member, and their opinions on including young female citizens in compulsory military service did not differ significantly according either gender or being a soldier/having a military member in the household.

As a result of the chi-square test conducted to determine whether the support levels of all young female citizens regarding having female soldiers carry out activities within the framework of combat missions in the event that they are included in the 6-month compulsory military service are dependent on gender and being a soldier/having a military member in the family, the relationships both gender ($\chi^2 = 29.73$; $p < .05$) and being a soldier/having a military member in the family ($\chi^2 = 22.40$; $p < .05$) have with the respondent’s level of support for having female soldiers carry out activities within the framework of combat missions was found to be statistically significant. When looking at the rates of those in total support, 63.2% of women were found to be in full supportive, while only 39.5% of men were. Regarding those who are or have a military member in the household, 39.5% are in full support, whereas this rate is 56.6% among those who are not or have no military member in the family.

Discussion and Conclusion

Türkiye had started recruiting women into military academies long before other countries and continued this practice for five years before ending it in 1961. The National Unity Committee (MBK), which was established after the 1960 coup d’état, had argued to stop the recruitment of female soldiers using “a conservative approach” (Hürkan, 2016, p. 123) by taking into account the military’s opinion on this issue. The military had pioneered the drafting of one of the most liberal constitutions of the country, and the military’s conservative approach toward recruiting female officers actually showed the weight of institutional factors. In short, the military terminated a highly progressive practice on the grounds of physical inadequacy, maternal responsibilities, professional performance, and cultural incompatibilities. Although some progress was made with the repeat of recruitments that began in 1992 and the acceptance of female non-commissioned officers, statistics show that these steps have been very insufficient. Civil-military relations these days are very different from the social context and conditions of the 1960s. As a matter of fact, this study has shown society, especially women, to have positive attitudes toward women in the military. Moreover, the percentage of women who support female enlistment is higher than that of men. These findings can be taken as an indicator of women’s desire to expand in the social sphere, to be more visible, and to gain greater access to challenging tasks.

Due to no prior study having been conducted in Türkiye on this topic, comparing the results obtained in this study with the past is not possible. However, a comparison can be made with other countries. For example, the July 1991 GALLUP survey in the United States showed 72% of respondents to favor allowing women to serve in certain military roles, with 41% stating that allowing women to serve as combat support personnel would have a positive effect and 41% stating that allowing women to serve in the infantry would have a positive effect (Torres-Reyna & Shapiro, 2002, pp. 619–620). A 2013 poll of 1,005 respondents regarding the combat roles of female soldiers found strong public support (66%) for removing existing restrictions on women’s access to military roles (Pew Research Center, 2013). According to a public opinion poll conducted in the UK, 64% of respondents supported the deployment of women in combat roles (YouGov, 2013). This rate was 53.4% for Türkiye. In Norway, the first NATO member country to introduce compulsory military service for women in 2015, 78% of respondents in an opinion poll conducted in 2021 supported the new military service (SWI, 2022). In Finland, which has a conscription system for men only, 35% of respondents to a survey of 1,000 people conducted by the Tietoykkönen Research Center in 2022 supported the inclusion of women in compulsory military service (Yleisradio Oy [Public Radio], 2022). Meanwhile in Türkiye, this rate was 41.3%.

As can be seen, Turkish society's attitudes toward accepting women into the military are very similar to those of other countries. The findings show strong social support to exist for women becoming soldiers and even for them taking part in combat missions.

Women are again the ones most supportive of female conscription. Those who oppose the formation of all-female units are mostly men. This is in line with the fact that men are more supportive than women of the idea of single women being drafted to specifically take over the non-combat roles male soldiers carry out. To summarize, men seem to find women more suitable for tasks of secondary importance. Meanwhile, women are more supportive than men in terms of the percentage of those who support having female soldiers serve in combat roles in the event that all young female citizens are included in the 6-month compulsory military service. Therefore, women are seen to want to go beyond the roles assigned to them.

Among the classes where female soldiers are considered suitable for assignment by being scored with a 5, health services personnel ranked first. In terms of combat classes, fighter jet pilot assignments are more common than infantry soldiers and tank unit personnel. However, 74 out of the 109 respondents who think that women should be assigned to the infantry class (i.e., scoring this with a 5) are women. In other words, women seem to be more willing than men to be assigned to the most demanding classes. This may be due to a lack of knowledge about the difficulties of combat classes, as well as women's desire to be more visible in the social sphere. On the other hand, the fact that piloting is a highly preferred combat assignment despite its demanding physical requirements is probably closely related to the fact that it is a prestigious military class. Similarly, the facts regarding Sabiha Gökçen as the first female fighter pilot and Leman Altınçekiç, a graduate of the Air Force Academy, as the first female jet pilot in NATO and Türkiye should be taken into consideration as a factor. Finally, piloting as a job whose symbolic indicators point to high status (Stouffer et al., 1949, p. 323) has also been supported by historical figures. In this case, its capacity to influence the masses increases.

Another remarkable result of the findings is the lack of knowledge about military issues. For example, the rate of willingness regarding having women become soldiers is higher among those who with no military service or military member in the family. A clear opposition to female soldiers cannot be said to exist among those with family members who are soldiers, but they are observed to approach the issue more cautiously. In line with this finding, those who have no military members in the family are less supportive of single women taking over the non-combat roles carried out by male soldiers compared to those with a military member in the family. This group probably has more knowledge about the difficulties of the profession and therefore they think that women would find it difficult. In addition, unemployment can also be a source of

motivation. Having people in poor economic conditions turn to the military as a guaranteed job is something that is experienced in almost every country.

Another important finding of the study is that 17.8% (n = 68) did not want men to take part in combat missions within the scope of compulsory military service. A much more important part of this finding is that half of this group consisted of men (n = 34). Therefore, reservations are found about having men participate in combat missions within the scope of compulsory military service. This result can be considered as an expression of the expectation for a professional army. On the other hand, this data may also indicate that the gender gap between men and women in society is changing. However, what is certain is that women are much more enthusiastic and willing to serve in the military.

In conclusion, this study has shown that society in general and women in particular have positive attitudes toward female enlistment in the military. In other words, when considering the cultural dimension in Segal’s (1995) model, society is currently seen to support the presence of female soldiers and to even embrace the expansion of their roles. Moreover, this acceptance is much higher among women. Women want to take part in all levels and duties of the military, including combat roles. This situation also indicates a change in values regarding such things as family structure and demographic structure, which Segal categorized under the social dimension. Therefore, the next process is related to the extent to which institutional practices can keep pace with societal changes. One of the recommendations of this study is that the army should take this situation as an opportunity to attract qualified manpower from a pool that constitutes 50% of the population by taking into account the level at which society is prepared. This recommendation also relates to the shortage of troops in conventional warfare, as demonstrated by the Ukraine War. After all, the shortage of troops in a country of 144 million people has led many countries to review their personnel policies. Türkiye should obviously also draw conclusions from this situation. This study should clearly be supported by quantitative research with different sample groups and advanced statistical analyses in order to reveal the predictors of social attitudes toward women in the military and by qualitative research that explores in depth the views of various social classes on this issue. For example, women being more enthusiastic about combat roles, men also having reservations about conscription, and the impact of economic factors are issues that need to be answered in future studies.

Türkiye’de Kadınların Askerlik Yapmalarına Yönelik Toplumsal Tutumlar

Bu çalışmanın amacı, kadınların Türk Silahlı Kuvvetleri’ne (TSK) katılımı ve tüm askerî sınıflara kabulü konusunda toplumsal tutumların neler olduğunu belirlemektir. Türkiye’de kadınlar çeşitli sınıflar ve görevler altında askerî vazifelere dâhil olmuşlar ve olmaya da devam etmektedirler. Ancak kadınların çeşitli toplumsal alanlarda görünürlüğüünün artırılması çabasının modernleşme sürecinin teşvik ettiği bir olgu olması, kadınlara yönelik düzenlemeler yapılması ve bazı ayrıcalıklar tanınması ile sonuçlanmıştır. Bu süreç kadınları silahlı kuvvetler bünyesindeki çeşitli sorumluluk alanlarına entegre etme tartışmasının Türkiye’de birçok ülkeye nazaran çok daha önce başlamasına yol açmıştır. Fakat erken dönem ilerlemeci adımlar ve toplumsal kabul ve teşviğe rağmen kadınların TSK’ya katılımı beklenen düzeyde gerçekleşmemiştir. 2020 itibarıyla Türkiye %0,30 ile NATO ülkeleri arasında kadın asker oranı en düşük ülke durumuna gelmiştir. Dolayısıyla Türkiye için kadın askerlerin istihdamında ortaya çıkan bu çelişkili durumun günümüzdeki toplumsal bağlamla ilişkisinin açıklanması önem kazanmaktadır.

Türkçe literatürde kadın askerlerle ilgili çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Mevcut çalışmalar genel itibarıyla kadınların dezavantajlı konumu ve cinsiyet ayrımcılığı argümanı üzerinden kurum-İçi hassasiyetleri değerlendirmektedir. Kadın subay adaylarının eğitimi sırasında veya meslek hayatında karşılaştıkları cinsiyetçi söylemleri birincil kaynaklar üzerinden açığa çıkarma, anlamlandırma ve yorumlama bu çalışmalarda öne çıkan temadır. Literatürün bir diğer tarafında ise kadınların orduya katılım süreçlerini yasal ve politik düzlemde önemli figürlerin konu hakkında söylemleri üzerinden değerlendiren tarihsel aktarımlara rastlanmaktadır (Akgül, 2010; Altınay, 2000; Dalaman, 2022; Durgun, 2004; Eken, 2006; Eroglu ve ark., 2023; Hürkan, 2016; Korkmaz, 2022; Kuloğlu, 2005). Ancak Türkiye’de kadınların orduya katılımı ve görev tanımlarına ilişkin sosyal yapının düşünce kalıplarını yansıtan kaynak eksikliği bulunmaktadır. Ayrıca sivil-asker ilişkilerinin sorunlu geçmişi kadın askerler konusunda da kendisini göstermektedir. Kadınların orduya katılımı söz konusu olduğunda sivil alanla askerî alan arasında bir tür ikilem gündeme gelmektedir. Bir taraftan sivil-asker ilişkilerinde denge sağlanması yani toplumla ordu arasında büyük bir kopuş olmaması arzu edilmekte ancak öte yandan ordunun organize şiddetin yöneticisi olması nedeniyle kadınlar fiziksel standartlara dayalı zor koşullar üzerinden değerlendirilmektedir. Dolayısıyla kadın askerlerin fiziksel ya da biyolojik koşullarıyla birleştirilen cinsiyete dayalı kültürel aktarımlar, kadınların orduya katılımını etkilediği gibi ordu ile toplum arasındaki mesafeyi de arttırarak sivil-asker ilişkilerine zarar vermektedir.

Kadın askerler üzerine Batılı literatür ise özellikle Soğuk Savaş döneminin son bulmasıyla birlikte askerî sistem üzerindeki köklü değişimleri ele almıştır (Carreiras, 2006; Iskra ve ark., 2002; Kümmel, 2002; Segal, 1995). Batılı orduların 20. yüzyılın

ikinci yarısından yani 2. Dünya Savaşı’nın bitiminden itibaren profesyonelleşme adımları, askere alım politikaları ve askerî görevler için geçmiş kabullerden bir kopuşu beraberinde getirmiştir. Askerî yapı içindeki bu yenilikler, askerlik mesleğinin idari ve destek fonksiyonlarını geliştirirken, aynı zamanda kadınların silahlı kuvvetlerde temsil düzeyini artıran bir faktör olarak öne çıkmıştır. Bu durum Kadın askerlerin tüm rollere eşit erişimi yönünde çeşitli standartların oluşmasını sağlamıştır. Bu değişimler grup uyumu ve askerî etkinlik bağlamında tartışılmış, sosyokültürel dinamikler veya toplumsal cinsiyet konuları hem kadın askerlerin rolleri konusunda kısıtlamayı savunanlar hem de kadın askerlerin tüm alanlara kabul edilmesi gerektiğini öne süren araştırmacılar için ana meseleler olmuştur.

Bu çalışmayla birlikte hem Türkiye’de kadın askerler literatürüne özgün bir katkı sağlanacak hem de toplumsal alanda yaratılan kadın asker imajının, özdeşleştirilmiş normların kurumsal yapıdaki düzenlemelerle nasıl bir ilişki gösterdiği analiz edilecektir. Çalışmanın ilk bölümünde kadınların silahlı kuvvetlere katılımını etkileyen ve görev kapsamlarını bir ölçüde düzenleyen etkenlerle birlikte kuramsal yaklaşımlara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise Türkiye odağında toplumsal tutuma yönelik bulgular 382 kişiye uygulanan anket çalışmasıyla tespit edilmiş ve kuramsal çerçevenin sosyokültürel boyutuyla bağlantı kurularak tartışılmıştır. Bu sayede, toplumsal bakış açıları ve tercihlerin kadın askerler olgusuna dair mevcut düzenlemeler ile kurumsal işleyiş bakımından tutarlılığının incelenmesi amaçlanmaktadır.

Kadınların Silahlı Kuvvetlere Katılım Sürecine Tarihsel Bir Bakış

Uluslararası Alandaki Gelişmeler

Kadınların savaş alanlarındaki varlığı yüzyıllar öncesine dayanır. Örneğin Batılı devletler için erken modern dönem boyunca kadınlar, savaş alanında bir takım geri hizmetlerin sorumluluğunu yüklenmiştir (Carreiras, 2006, s. 7). Ancak zamanla kadınların askerî rolleri değişmiş ve on sekizinci yüzyıl boyunca çeşitli kısıtlamalar gündeme gelmiştir. On dokuzuncu yüzyılda Napolyon Savaşları’nın sona ermesi kadınlar için bu döngüyü tamamlayan önemli bir dönem noktası olmuştur. Bu tarih itibarıyla ordular daha profesyonel ve bürokratik bir görünüme ulaşırken aynı zamanda askerlik mesleği erkek egemen niteliğini pekiştirmiştir (Hacker, 1981, s. 666).

Kırım Savaşı yıllarında savaş alanında görev yapan kadın hemşireler, kadınlar ile silahlı kuvvetler arasında yeni bir ilişki türünün tanımlanmasına sebep olmuştur. Bu dönemde kadınlardan oluşan hemşire birlikleri, iki dünya savaşı sırasında kadınların destek rollerinin giderek kurumsallaşmasının önünü açmıştır (Campbell, 1990; Carreiras, 2006, s. 7; Enloe, 1983, s. 92; Goldman, 1982). Birinci Dünya Savaşı yıllarında kurulan kadın birlikleri İkinci Dünya Savaşı yıllarında sayıları önemli ölçüde artırılarak tekrar aktif hâle getirilmiştir. Bu farklılık en net şekliyle Amerikan örneğinden

okunabilir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Birinci Dünya Savaşı'na 33.000 kadın ile katılırken İkinci Dünya Savaşı'nda bu sayı 400.000 üzerine çıkmıştır. Savaşta kadınlar muharip hizmetlere geri planda destek sağlayarak, savaş araçlarının üretilmesinde işgücünün büyük bir bölümünü karşılamışlardır (Brock ve ark., 2015).

Kadınların özellikle de Batı ülkeleri silahlı kuvvetlerinde muharip rollere ve diğer tüm alanları kapsayan fırsat eşitliğine erişimi İkinci Dünya Savaşı ile doğrudan ilgilidir. Kadınlar bakım-onarım, lojistik, radar ve hava savunma gibi geleneksel olmayan görevlere savaş yıllarında erişebilmiştir. ABD, Birleşik Krallık, Kanada, Fransa, İtalya veya Almanya gibi Batılı ülkeler kadınları ayrı birlikler altında silahlı kuvvetlerin bir parçası haline yine bu dönemde getirmişlerdir (Carreiras, 2006, s. 8–9). Örneğin ABD, profesyonel subay kimliğinin kazanımı olarak kadınlara silahlı kuvvetlerin kapısını 1948'de açmıştır. Bu dönemde ABD ordusunda kadın askerler ilk olarak ayrı bir birlik altında konumlandırılmış ve daha sonra kademeli olarak 2011 yılına gelinceye dek Harp Okulu'nda eğitim alabilme, muharip rollere katılım ve kurmay rütbelerine erişimde eşitlik gibi çeşitli hakları elde etmişlerdir. (Moore, 2017, s. 192).

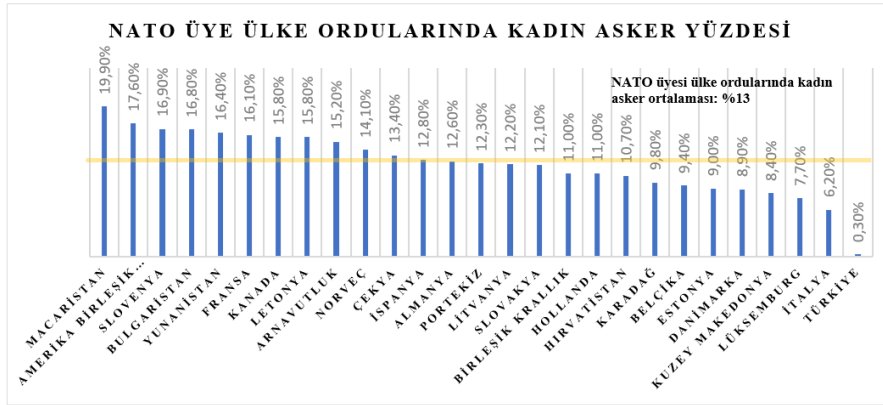
Batılı ülkelerde kadınların silahlı kuvvetlere katılım süreci ve rol tanımları üç dönem üzerinden açıklanabilmektedir: (1) 1900-1945 yılları arasında modern dönemde kadınların ordudaki rolü ayrı bir birlik şeklinde veya tamamen izolasyona dayalı; (2) 1945-1990 yılları arası geç modern dönemde kadınların kısıtlı katılımı; (3) 1990'larda başlayan post-modern döneme gelindiğinde ise kadınların orduya tam entegrasyonun gerçekleşmesi söz konusudur (Kümmel 2002, s. 627). Nitekim Soğuk Savaş sonrası NATO operasyonları kapsamında da birçok örneğe rastlamak mümkündür. Mesela, Kanada Silahlı Kuvvetleri'nde Eleanor Frances Taylor binbaşı rütbesiyle Afganistan'da piyade bölük komutanlığı yapmıştır (The Governor General of Canada, 2011). Kadınların silahlı kuvvetlerde ne ölçüde ve hangi görevlerde yer alacağı hususunda sosyal ve siyasi koşullardan doğan farklılıklar bulunmaktadır. Günümüzde birtakım devletler grubu kadınların silahlı kuvvetlerde yer almasında dışlayıcı politikalara sahipken, bazı devletler askerî pozisyonların tamamını ya da çoğunluğunu kadınlara açmış veya sınırlı bir katılımı benimsemiştir. Ancak Ukrayna Savaşı'yla birlikte birçok ülkede kadınların zorunlu askerliğe dahil edilmesi ve istihdam oranlarının arttırılması da dahil olmak üzere personel politikalarında önemli değişiklikler gündeme gelmektedir.

Türkiye’de Kadın Askerlerin Silahlı Kuvvetlere Katılımı ve Güncel Durumu

Türk tarihinde kadın askerlerin varlığına dair tartışmalar Bacıyan-ı Rum teşkilatına kadar uzanmaktadır (Köprülü, 1991). Modern dönemde ise kadınların askerî vazifeler üstlenme süreci Türkiye için diğer Batılı ülkelerdeki görev alanlarıyla ve dönemsel ayrımla kısmen eşgüdümlü bir çizgide ilerlemiştir. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nda kadınlar, savaş alanındaki mücadeleye birtakım işgücü ihtiyaçlarını karşılayan “Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti” ve “Birinci Kadın İşçi Taburu” ile

katkı sağlamışlardır (Sarısaman, 1997). Kurtuluş Savaşı yıllarında kadınlar hem doğrudan cephe hattında erkeklerle birlikte savaşa katılmış hem de cephe gerisinde hemşirelik ve erzak ihtiyacının giderilmesi gibi rolleri yürütmüşlerdir (Dalaman, 2022, s. 49).

İkinci Dünya Savaşı’nda kadınların seferberlik durumunda askerlik yapması ile ilgili birtakım yasal düzenlemeler yapılmış olsa da resmî olarak subaylık mesleğine girişi 1955 yılında İnci Arcan’ın başvurusu neticesinde mümkün olabilmıştır.¹ Böylece Türkiye, Harp Okulu düzeyinde kadın öğrenci kabul eden ilk ülke olmuştur.² İnci Arcan’la birlikte Kara Harp Okulu’na üç, Hava Harp Okulu’na altı, Deniz Harp Okulu’na iki kadın subay adayı kabul edilmiştir (Hürkan, 2016, s. 31). İkinci Dünya Savaşı sonrası yıllarda, kadınlar henüz Harp Okuluna katılım hakkı elde etmeden evvel üniversite öğrencisi kadınlara kısa süreli askerlik eğitimi de sağlanmıştır (Dalaman, 2022, s. 64). Bu reformist adımlar sürdürülememiş, 1961 yılında askeri idareciler tarafından kadınların fiziksel yetersizliği, annelik sorumlulukları, meslekî performansları ve kültürel uyumsuzluklar gerekçe gösterilerek Harp Okullarına katılım yolu kapatılmıştır. Kadınlar, 1992 yılında ikinci kez Harp Okullarına katılım hakkını elde etmişlerdir. İlgili yıllarda Harp Okulu mezunu kadın subaylar önceki dönemlerde olduğu gibi -piyade ve tank sınıfı hariç- muharip görevlere atanabiliyorken, 2001 yılında mevzuat düzenlemesiyle bu görev alanı yalnızca Jandarma ve Hava Kuvvetleri’ne bağlı muharip sınıflarla sınırlandırılmıştır (Durgun, 2004’ten akt., Kuloğlu, 2005, s. 53).

Grafik 1. NATO Üye Ülkelerde Kadın Asker Oranı (NATO, 2020).

- 1 Bu dönemde kadınların askeri okullara alınması nedeni TSK’nde kadın sınıfının ihdasında ve bu sınıfın komutasında istihdam etmek şeklinde açıklamaktadır (Hürkan, 2016, s. 17-21).
- 2 İnci Arcan’ın başvurusu ilk etapta Kara Kuvvetleri Komutanlığı tarafından reddedilmiştir. Daha sonra Arcan konuyu dönemin Millî Savunma Bakanı Ethem Menderes’e taşımış ve dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın başkanlığında kabinenin ilgili müracaata ilişkin olumlu değerlendirmeleri, kadınların Harp Okulu’na tensip yolunu açmıştır (Korkmaz, 2022, s. 663-664). Ancak son yapılan bir araştırmada (Fidan, 2023), 1954 yılında yayımlanan ve bir daha da örneği görülmeyen bir kitaba dayanarak aslında kadınların orduya kabulünün NATO ve Amerikan Askeri Yardım Heyetinin (JAMMAT) çalışmalarından etkilendiği öne sürülmektedir. Kurmay Binbaşı Haşmet Alptekin’in yayımladığı ve Genelkurmay Matbaasında basılan Millî Savunma Hizmetinde Kadın kitabının bugün dahi örneği yoktur. Bu durumda aslında ittifaklardan etkilenen bazı askerlerin örtülü bir teşvikinden bahsedilebilir (Alptekin, 1954).

Kadınların hizmet kapsamının ve haklarının genişletilmesi uygulaması birçok Avrupa ülkesi için 1990'lı yıllardan itibaren başlamıştır. Türkiye'nin aksine NATO üyesi ülke ordularının büyük bir kısmı, kadınların tüm askerî sınıflarda yer bulabilmesi ve rütbe olarak terfi standartlarını herhangi bir ayırım gözetmeksizin düzenlenmesi hususunda fırsat eşitliğini yaratmıştır. Türkiye'de kadınların tüm askerî birimlerde hizmet edebilme hakkına yönelik tartışma 1920'li yıllar gibi erken bir tarihe dayanmasına rağmen kadınları orduya tam entegre etme noktasında Türkiye sayısal olarak diğer ülkelerin gerisinde kalmıştır. 2000 yılında %0,1 olan kadın asker oranı, 2014'te %0,90, 2016'da ise %1,30 olarak gerçekleşmiştir (Carreiras, 2006). Grafik 1'de görüldüğü üzere 2020 itibarıyla NATO'da en düşük kadın asker oranı Türkiye'dedir (NATO, 2020).

Kadınlar, Askerlik ve Toplum

Teknolojik gelişmeler veya teknik kabiliyetlerin modern ordularda önem kazanması her ne kadar askerlik mesleğinin geleneksel tanımında bir değişimi meydana getirirse de muharip rollerde fiziksel ve psikolojik etkenler önemli bir deneyim sürecidir. Bu nedenle kadın askerlerin silahlı kuvvetlere katılımı söz konusu olduğunda güç ve dayanıklılık, yaralanma, sefer görevi alma gibi biyolojik temelli ölçütler başlıca tartışma konusunu oluşturmaktadır (Maninger, 2008, s. 9; McSally, 2007, s. 1053). Biyolojik temele dayanan tartışma kültürel normlar ve inançlar tarafından da çevrelenmektedir (King, 2013, s. 20). Kadınların orduya katılımında fiziksel performansa dayalı standartlar, cinsiyet ayrımına dayalı kültürel aktarımlarda ve bireylerin sosyalleşme türlerinin bir uzantısı olarak görülmektedir (Goldstein, 2006, s. 403–406). Bu şekilde cinsiyete dayalı kültürel kalıplar ile kadınların fizyolojik olarak sahip olduğu özel durumlar, fiziksel ve psikolojik durumlarıyla bir bütün haline getirilerek grup uyumu ile askerî etkinliği olumsuz etkileyeceği iddiasıyla tam entegrasyon yönünde engel yaratmaktadır (Koeszegi ve ark., 2014, s. 231; Snyder, 2003, s. 190–192). Kısaca kadınların silahlı kuvvetlere ve tüm görev alanlarına entegrasyonu söz konusu olduğunda literatürü şekillendiren iki konu başlığı vardır: (1) fiziksel standartlara dayalı performans koşulları ve (2) sosyokültürel aktarımlarla belirlenen meslekî normlar (Carreiras, 2006; Creveld, 2001; Heineken, 2017; Mitchell, 1989; Segal, 1995). Bu konu başlıkları eril kimliğin ve erkekliğin askerî kültürün özünde bulunduğu ve herhangi yönde heterojen bir yapının grup uyumu ve askerî etkinliği tehlikeye sokacağı söylemi üzerine inşa edilmektedir (Carreiras, 2006, s. 91; Gabriel, 1980; Moskos, 1970).

Nitekim kadın askerler konusunun tartışılmaya başlandığı 2. Dünya Savaşı sonrası dönem aynı zamanda bu anlayışı pekiştiren araştırmaların da yapıldığı dönemdir. Örneğin, Janowitz ve Shills (1948) askerî etkinlik ile grup uyumu arasındaki bağlantıyı yoğun bireysel erkek bağları üzerinden açıklamaktadır. Stouffer (1949) İkinci Dünya

Savaşı yıllarında Amerikan askerleri odağında yürüttüğü çalışmasında da benzer bulguları paylaşmaktadır. Askerler arasında muharip roller erkekliğin toplumsal alanda bir statü kazanımıdır ve erkeklik, cephe hattında dayanışmayı artıran önemli bir motivasyon kaynağıdır (King, 2016, s. 131). Ancak günümüzde her ne kadar grup uyumu içinde kurulan özdeşleştirilmiş arkadaşlık bağı etkinliğini sürdürse de eleştirel yaklaşım bunun bir ön koşul olmadığını, askeri eğitim ile meslekî yeterlilik düzeyinin kolektif muharip sorumluluğun yerine getirilmesinde belirleyici olduğunu ileri sürmektedir (Ben-Ari ve ark., 2010; King, 2006; Strachan, 2006).

Sosyokültürel faktörler ülkenin savunma teşkilatlanmasını ve bu teşkilat içinde kadınların durumunu da etkilemektedir. Örneğin, kadınların zorunlu askerlik hizmetiyle yükümlü olduğu devletlerin genellikle nüfusu az, coğrafi yapısı küçük ve tehdit algısı fazladır. Norveç, İsveç ve İsrail gibi örnekler hem sahip oldukları koşullar hem de karşılaştıkları deneyimler doğrultusunda ihtiyaç duyduğu asker gücünü kadınları da kapsayan zorunlu askerlik hizmetiyle gidermektedir (Ateş, 2022, s. 63). Burada savunma hizmeti için kıt kaynakların optimize edilmesi söz konusudur: kadınlar, muharebe işlevleriyle doğrudan bağlantılı olmayan ancak “kadınlar tarafından da yerine getirilen” destek görevleri için ikame edilebilen bir insan kaynağı olarak değerlendirilmektedir (Nuciari, 2018, s. 303). Bu tür politikaları devletlerin özellikle ulusal varlığına yönelik ciddi bir tehdide maruz kaldığı zaman dilimlerinde uyguladığı görülmektedir (Macdonald 1987, s. 9).

Kadınların orduya katılımını sivil-asker ilişkileri tartışması altında inceleyen çalışmalar da vardır (Huntington, 1957; Janowitz, 1971). Huntington’ın takipçileri, ordunun sosyal laboratuvara dönüştürülmemesi gerektiğini savunurken, kadınların silahlı kuvvetlere entegre edilmesi fikrini askerî işlerin fonksiyonel boyutunu olumsuz etkileyeceği düşüncesiyle reddetmektedirler (Crevelde, 2000, Dandeker, 2003). Ancak Janowitz’in takipçileri silahlı kuvvetler içerisinde kadın askerler olgusunu sivil-asker ilişkilerinde uyumlu etkileşim düzeylerine yönelik bir parametre olarak görmektedir. Bu görüşün arka planında sosyal değişimlere silahlı kuvvetlerin ayak uydurabildiği ve ordu ile toplum arasında karşılıklı temsil düzeylerinin yoğunlaşmasıyla birlikte (kültürel, demografik, politik tutum vb.) sivil-asker ilişkilerinde uygun denklemin kurulabileceğini öngören Janowitz’in kuramsal bakışı yatmaktadır. Sonuç itibarıyla herhangi bir devletin sivil-asker ilişkilerinde aldığı pozisyon kadınların silahlı kuvvetlerdeki varlığını belirleyen önemli bir değişken olarak kabul edilmektedir (Binkin & Bach, 1977, s. 72; Eulriet, 2012, s. 12–13).

Kadınların katılımını etkileyen faktörleri sistematik bir sınıflandırmaya yönelik ilk kapsamlı teorik katkı ise Mady Segal (1995) tarafından yapılmıştır. Segal’e göre kadınların silahlı kuvvetlerdeki rol değişimini ve katılımını etkileyen faktörler her biri belirli bir boyutu tanımlayan üç değişken kümesi hâlinde gruplandırılabilir. Bunlar:

(1) *askerî boyut*, (2) *sosyal yapı* ve (3) *kültürel boyuttan* oluşur. Segal için kadınların orduya katılım düzeyi, yüksek teknolojiye sahip tam profesyonel ordularda ve tehdit algısı zayıf devletler ile pozitif ilişki içerisinde. Sosyal yapıda ise aile-içi rollerin dengeli dağılımı, meslek gruplarına yönelik eşitlikçi bir söylem ve ekonomik refah düzeyinin yüksek olduğu ülkelerde kadın katılımında artış olması beklenmektedir. Son olarak kültürel boyutta ise toplum, eşitliğe dayalı mekanizmalar üretilip sosyal ve siyasi gündemini buna göre şekillendirdiği sürece kadınların askerî rolleri ve katılımları genişleyecektir iddiasında bulunmaktadır (Segal, 1995, s. 758–767).

Segal'in modeline daha sonra (4) *siyasi boyut* eklenmiştir (Iskra ve ark., 2002). Kümmel ise (5) *uluslararası bağlamın* dahil edilmesini önermektedir (2002, s. 626–628). Mesela, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1325 sayılı kararı, BM misyonlarında daha fazla sayıda kadın askerin, operasyonlarla ilgili karar alma süreçlerine dahil edilmesi yönünde çerçeveler belirlemiş, bunun için teşvik oluşturmuştur (Moore, 2017, s. 193). Son olarak, bir boyut eklemek yerine modelin analitik çerçevesine yönelik bir sorgulama önerisinde bulunan Carreiras (2006, s. 23–24), yalnızca kadınların silahlı kuvvetlere katılımını etkileyen faktörlerle değil, toplumsal alanda ve kurumsal yapı içinde kadın ve erkek kimlikleri üzerinden askerlik mesleğine yönelik beklentileri keşfetmeye çalışmaktadır.

Bu makalede ise Segal'in kültür boyutunun altında yer alan toplumsal tutumlar incelenecektir. Türkiye'de bir eksiklik olarak görülen bu tür bir çalışma aynı zamanda TSK'da kadın asker istihdamının düşük olmasının günümüz toplumsal değerleri ile açıklanabilme potansiyelini de ortaya çıkaracaktır.

Türk Silahlı Kuvvetlerinde Kadın Askerler ve Kamuoyu Tutumları

Demokratik bir toplum düzeninde silahlı kuvvetlerin de aralarında bulunduğu sosyal kurumlar için toplumsal kabul başarılı işleyiş için oldukça önemlidir (Rukavishinov ve Pugh, 2018, s. 123). Toplumsal tutumlar, ihtiyaç ve tercihlere ilişkin doğru bilgiye ulaşmak, kaynakların kullanımını ve etkinliğini değerlendirmek ve kurumların neyi, nasıl geliştireceğini belirlemek gibi çeşitli amaçlarla otorite alanını bilgilendirmeye hizmet etmektedir (Edwards ve diğ., 1997'den aktaran: Griffith, 2014, s. 180). Ancak, kadınların askerî rolleri ve katılımlarına ilişkin kamuoyu tutumlarını inceleyen çalışma sayısı sınırlıdır (Collins-Dogrul 6 Ulrich, 2017, s. 2–3; Wilcox, 1992, s. 312). Benzer durum Türkiye'deki araştırmalar için de geçerlidir. Kadın askerler odağında yürütülen araştırmalar personel arası tutumlara, kurum-içi cinsiyetçi davranış kalıplarına ve kadınların savaş süreçlerindeki rollerine ya da uzman ifadelerini içeren arşiv kayıtlarına yoğunlaşmaktadır (Altınay, 2000; Dalaman, 2022; Kuloğlu, 2005; Korkmaz, 2022; Şen, 1997). Ordu ve toplum ilişkilerinin bir alt başlığı olarak değerlendirilen kadın askerler konusunda toplumsal değerlendirmelere yer veren hiçbir Türkçe çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu çalışmada kadın askerlerin silahlı kuvvetlere katılımı hususunda

belirleyici faktörler şeklinde değerlendirilen teorik perspektiflerin Türkiye’deki kamuoyu tutumları çerçevesinde sınaması yapılacaktır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırmada nicel araştırma modellerinden ilişkisel (korelasyonel) tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, evrenin eğilimleri, tutumları ve düşüncelerinin nicel bir betimlemesini sunar, ayrıca küçük bir örneklemden hareketle bulguları evrene genelleştirebilmeyi mümkün kıldıkları için ekonomik ve pratiktirler (Creswell ve Creswell, 2021, s. 147-148). Tarama modelinde araştırılan durum var olduğu haliyle aktarılmaya çalışılır, araştırma konusunu gözlemlemek ve amaca uygun sorularla tanımlamaya çalışmak esastır (Karasar, 2014, s. 77). İlişkisel tarama modelinde ise amaç iki ya da daha fazla değişken arasında ilişki olup olmadığını incelemektir (Lodico ve ark., 2006, s. 214). Bu amaçla bu araştırmada bireylere kadınların Türk Silahlı Kuvvetleri’ne (TSK) katılımı ve tüm askerî sınıflara kabulü konusunda çeşitli sorular sorulmuştur ve elde edilen verilerin betimsel analizleri gerçekleştirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın hedef evreni Türk toplumudur. Araştırma örnekleminin belirlenmesinde olasılık dışı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik amaçsal örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Maksimum çeşitlilik amaçsal örnekleme yöntemi araştırma konusuyla ilgili farklı durumların örnekleme dahil edilmesi yoluyla sosyal gerçekliği yansıtmaya ve evren hakkında önemli çıkarımlar yapmaya olanak sağlar (Büyüköztürk ve ark., 2008). Türkiye’nin yedi coğrafi bölgesinden, farklı eğitim düzeylerinden ve kendisinin veya ailesinden birinin asker olması/olmaması durumları göz önünde bulundurularak çeşitli özellikteki katılımcılar belirlenmiş ve bu sayede örneklemin evreni temsil gücü artırılmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında 382 kişiye (Kadın=171, Erkek=211) ulaşılmıştır. Bu sayı hem Gürbüz ve Şahin’in (2018, s. 130) Bartlett ve arkadaşlarından (2001) uyarladıkları ve 250.000 üzeri tüm evrenlerde gerekli örneklem büyüklüğünü (%95 güven düzeyi için) 384 kişi olarak hesapladıkları asgari örneklem tablosuna hem de Creswell’in (2012, s. 146) “bir tarama çalışması için yaklaşık 350 katılımcı”yı yeterli görmesine dayanarak belirlenmiştir. Örneklem büyüklüğü yeterli düzeydedir.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Bu araştırmada kullanılan anket aracı (Kadın Askerlere Yönelik Toplumsal Tutumlar) araştırmacılar tarafından ilgili literatür taranarak hazırlanmıştır. Veri toplama aracı hazırlandıktan sonra pilot uygulama gerçekleştirilmiş ve sonrasında etik kurul onayı için

Milli Savunma Üniversitesi'ne başvuru yapılmıştır. Etik kurul onayı Milli Savunma Üniversitesi tarafından 21.07.2022 tarihinde verilmiştir. Veriler 18-77 yaş aralığından toplam 382 bireyden toplanmıştır. Anket aracı uygulanmadan evvel katılımcılar araştırma hakkında bilgilendirilmiştir. Veriler katılımcılardan Google Forms aracılığıyla toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 26.0 paket programı kullanılmıştır. Katılımcı grubunun demografik özellikleri ve çeşitli konulardaki görüşlerine dair skorları frekans ve yüzde değerleri ile gösterilmiştir. Cinsiyete veya ailede asker olup olmama durumlarına göre çeşitli ifadelerle katılma düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini anlamak için ise Ki-Kare testleri yapılmıştır. Ki-kare testlerinde istatistiksel anlamlılık sınırı $p < .05$ kabul edilmiştir.

Bulgular

Tablo 1
Örneklem Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Betimsel Değerler

Özellikler	Gruplar	<i>f</i>	%
Cinsiyet	Kadın	171	44,8
	Erkek	211	55,2
Yaş	18-37	246	64,4
	38-57	112	29,3
	58+	22	5,8
Eğitim Mezuniyet Durumu	Lise	44	11,5
	Ön lisans	26	6,8
	Lisans	187	49,0
	Lisansüstü	124	32,5
İkametgâh	Akdeniz Bölgesi	46	12,0
	Doğu Anadolu Bölgesi	15	3,9
	Ege Bölgesi	43	11,3
	Güney Doğu Anadolu Bölgesi	10	2,6
	İç Anadolu Bölgesi	74	19,4
	Karadeniz Bölgesi	25	6,5
	Marmara Bölgesi	169	44,2
Siz veya evinizde yaşayan herhangi biri TSK'nde görev yapıyor mu ya da yaptı mı?	Evet, kendim	77	20,2
	Evet, evimdeki bazı kişiler	53	13,9
	Evet hem kendim hem de evdeki bazı kişiler	14	3,7
	Hayır	237	62,0
	Bilmiyorum	1	,3
	Total	382	100,0

Tablo 1’de görüldüğü üzere örneklem grubunun (n=382) 171’ini kadınlar (%44,8), 211’ini ise erkekler (%55,2) oluşturmaktadır. 18-37 yaş arası 246 kişi (%64,4), 38-57 yaş arası 122 (%29,3) kişi ve 58 yaş ve üstü 22 kişi (%5,3) çalışmaya katılmıştır. Katılımcıların %11,5’i lise, %6,8’i ön lisans, %49’u lisans ve %32,5’i lisansüstü eğitimi mezunudur. Katılımcıların ikametleri arasında Marmara Bölgesi 169 kişiyle (%44,2) ilk sıradadır. Kendisinin veya aynı evi paylaştığı bireylerin TSK’nde görev yapmadığını belirten katılımcı sayısı 237 iken (%62,0), kendisinin görev yaptığını belirten 77 kişi (%20,2) ve evindeki bazı kişilerin görev yaptığını ifade eden 53 kişi (%13,9) bulunmaktadır.

Tablo 2’de katılımcıların bazı sorulara verdiği yanıtların frekans ve yüzde değerleri yer almaktadır. “Kesinlikle destekliyorum” ve “Destekliyorum” ifadeleri bir görüşe katılma durumunu ifade ederken, “Desteklemiyorum” ve “Kesinlikle desteklemiyorum” ifadeleri belirtilen görüşe karşı olumsuz tutumu yansıtmaktadır. Örneklem grubunun toplamda %79,9’u kadınların silahlı kuvvetlere alınmasını desteklediğini ifade ederken, 57 kişi (%14,9) bu durumu desteklemediğini belirtmiştir. Olası bir savaş durumunda ihtiyaçların karşılanması için hazırlık ve eğitim amacıyla 21-35 yaş aralığındaki bekâr kadın vatandaşların şimdiden askerlik hizmetine dâhil edilmesini tercih edenlerin oranı toplamda %60,2 (230 kişi) iken aynı soru bekar erkek vatandaşlar için sorulduğunda desteklenme oranı %83,8 (320 kişi) olmuştur. Yalnızca kadınların görev yaptığı bir askerî kuvvetin (II. Dünya Savaşı ABD Ordu Kadın Birliği (WACS) gibi) oluşturulmasını destekleyenlerin sayısı 199 kişi (%52,1) iken desteklemeyenlerin oranı %28,5 (109 kişi) olmuştur. 21-30 yaş aralığındaki bekâr kadınların erkek askerler tarafından yürütülen savaş dışı rolleri devralması amacıyla askere çağırılması gerektiğini ve böylece erkek askerlerin yalnızca muharip rollerde görev almaları gerektiğini destekleyenler toplamda 179 kişi (%43,8) olmuştur, 71 kişi (%18,6) kararsız kalmış, 132 kişi ise (%34,6) ise olumsuz görüş bildirmiştir.

“TSK’nde birçok masa başı iş askerler tarafından karşılanmaktadır. Bu tür görevlerin karşılanması için Meclis tarafından bekâr kadınların istihdam edilmesini onaylayan bir yasal düzenlemeyi destekliyor musunuz?” sorusuna katılımcıların %23,8’i (91 kişi) “kesinlikle destekliyorum”, %37,2’si (142 kişi) “destekliyorum”, %16,2’si (62 kişi) ise “ne destekliyorum ne desteklemiyorum” şeklinde yanıt vermiştir. Toplamda 87 kişi ise (%22,8) desteklemediğini belirtmiştir. Acil bir durumda vatandaşları askere çağırma konusunda vakit kaybı yaşanmaması için tüm genç kadın vatandaşların bilgilerinin kaydedilmesini destekleyenlerin oranı toplamda %65,4 (250 kişi) iken tüm genç erkeklerin bilgilerinin kaydedilmesini destekleyenlerin oranı toplamda %79,9 (305 kişi) olarak bulunmuştur. Zorunlu askerlik hizmeti uygulamasına genç erkek vatandaşlar gibi genç kadın vatandaşların da dahil edilmesi konusunda destekleyici görüş bildiren katılımcıların oranı %41,3 (158 kişi) olmuştur, desteklemediğini ve kesinlikle desteklemediğini ifade edenlerin oranı ise toplamda %39,2’dir (150 kişi).

Tablo 2
Çeşitli Değişkenler İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

	5		4		3		2		1		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
5, “kesinlikle destekliyorum”, 4 “destekliyorum”, 3 “ne destekliyorum ne desteklemiyorum”, 2 “desteklemiyorum”, 1 ise “kesinlikle desteklemiyorum” cevabını ifade etmektedir.												
Değişkenler												
Kadınların silahlı kuvvetlere alınması hakkında ne düşünüyorsunuz?	186	48,7	119	31,2	20	5,2	8	2,1	49	12,8	382	100,0
Olası bir savaş durumunda ihtiyaçların karşılanması için hazırlık ve eğitim amacıyla 21-35 yaş aralığındaki bekâr kadın vatandaşların şimdiden askerlik hizmetine dâhil edilmesini tercih eder misiniz?	113	29,6	117	30,6	65	17,0	60	15,7	27	7,1	382	100,0
Olası bir savaş durumunda ihtiyaçların karşılanması için hazırlık ve eğitim amacıyla 21-35 yaş aralığındaki bekâr erkek vatandaşların şimdiden askerlik hizmetine dâhil edilmesini tercih eder misiniz?	183	47,9	137	35,9	29	7,6	23	6,0	10	2,6	382	100,0
Yalnızca kadınların görev yaptığı bir askerî kuvvetin (örneğin Amerika’da II. Dünya Savaşı sürecinde oluşturulan Ordu Kadın Birliği (WACS) gibi) oluşturulmasını destekler misiniz?	84	22,0	115	30,1	74	19,4	76	19,9	33	8,6	382	100,0
21-30 yaş aralığındaki bekâr kadınların erkek askerler tarafından yürütülen savaş dışı rolleri devralması amacıyla askere çağırılması gerektiğini ve böylece erkek askerlerin yalnızca muharip rollerde görev almaları gerektiğini düşünüyor musunuz?	67	17,5	112	29,3	71	18,6	82	21,5	50	13,1	382	100,0

Tablo 2
Devamı

TSK’nde birçok masa başı iş askerler tarafından karşılanmasıdır. Bu tür görevlerin karşılanması için Meclis tarafından bekâr kadınların istihdam edilmesini onaylayan bir yasal düzenlemeyi destekliyor musunuz?	91	23,8	142	37,2	62	16,2	52	13,6	35	9,2	382	100,0
Mevcut koşulları değerlendirdiğinizde (acil bir durumda kadın vatandaşları askere çağırma hususunda vakit kaybının önüne geçilmesi için) tüm genç kadın vatandaşların bilgilerinin kaydedilmesini destekler misiniz?	102	26,7	148	38,7	62	16,2	46	12,0	24	6,3	382	100,0
Mevcut koşulları değerlendirdiğinizde (acil bir durumda erkek vatandaşları askere çağırma hususunda vakit kaybının önüne geçilmesi için) tüm genç erkek vatandaşların bilgilerinin kaydedilmesini destekler misiniz?	150	39,3	155	40,6	40	10,5	20	5,2	17	4,5	382	100,0
Zorunlu askerlik hizmeti uygulamasına genç erkek vatandaşlar gibi genç kadın vatandaşlar da dâhil edilmeli mi?	80	20,9	78	20,4	74	19,4	91	23,8	59	15,4	382	100,0
Tüm genç kadın vatandaşların 6 aylık zorunlu askerlik hizmetine dâhil edildiğini varsayalım, kadın askerlerin muharip görevler çerçevesinde faaliyet yürütmesini destekler misiniz?	76	19,9	115	30,1	57	14,9	76	19,9	58	15,2	382	100,0
Tüm genç erkek vatandaşların zorunlu askerlik hizmeti sırasında muharip görevler kapsamında hizmet icra etmesini destekler misiniz?	121	31,7	143	37,4	50	13,1	49	12,8	19	5,0	382	100,0

Tablo 2
Devamı

Silahlı kuvvetlerde kadın askeri personel erkek askeri personelle benzer şartlarda muharip birliklerde görev almalıdır.	104	27,2	100	26,2	68	17,8	64	16,8	46	12,0	382	100,0
Silahlı kuvvetlerde kadın askeri personelin yalnızca kendi istekleri doğrultusunda görevlendirilmesi sağlanmalıdır.	98	25,7	121	31,7	50	13,1	62	16,2	51	13,4	382	100,0
Silahlı kuvvetlerde kadın askeri personel asla muharip görevlerde bulunmamalıdır.	54	14,1	37	9,7	72	18,8	106	27,7	113	29,6	382	100,0
Kadın askerlerin muharip görevlerde hizmet etmesine izin verilmesi TSK için büyük bir değişim yaratır.	148	38,7	117	30,6	52	13,6	40	10,5	25	6,5	382	100,0
Kadın askerlerin muharip görevlerde hizmet etmesine izin verilmesi TSK'ni nasıl etkileyecektir? [Daha iyi yönde etkileyecektir:]	108	28,3	116	30,4	65	17,0	49	12,8	44	11,5	382	100,0
Kadın askerlerin muharip görevlerde hizmet etmesine izin verilmesi TSK'ni nasıl etkileyecektir? [Kaygı verici yönde olacaktır:]	45	11,8	54	14,1	69	18,1	117	30,6	97	25,4	382	100,0
Kadın askerlerin muharip görevlerde hizmet etmesine izin verilmesi TSK'ni nasıl etkileyecektir? [Bir fark olacağını düşünmüyorum:]	29	7,6	45	11,8	69	18,1	121	31,7	118	30,9	382	100,0

Tüm genç kadın vatandaşların 6 aylık zorunlu askerlik hizmetine dâhil edildiği varsayıldığında kadınların muharip görevler çerçevesinde faaliyet yürütmesini destekleyenlerin oranı %50 (191 kişi) iken, aynı soru erkekler için sorulduğunda bu oran %69,1’a yükselmektedir (264 kişi). Kadınların muharip görevlerde faaliyet yürütmesini desteklemeyenlerin oranı ise %35,1’dir (134 kişi). Katılımcıların %17,8’i (68 kişi) ise erkeklerin muharip görevlerde faaliyet yürütmesini desteklemediklerini belirtmişlerdir.

“Silahlı kuvvetlerde kadın askeri personel erkek askeri personelle benzer şartlarda muharip birliklerde görev almalıdır” ifadesine katılma oranı %53,4 iken (204 kişi), “Silahlı kuvvetlerde kadın askeri personelin yalnızca kendi istekleri doğrultusunda görevlendirmesi sağlanmalıdır” ifadesine katılma oranı %57,4 (219 kişi) olmuştur. “Silahlı kuvvetlerde kadın askeri personel asla muharip görevlerde bulunmamalıdır” ifadesini ise sadece 91 kişi (%23,8) desteklemiştir, bu ifadeyi desteklemeyenlerin oranı ise %43,5’tür (219 kişi). “Kadın askerlerin muharip görevlerde hizmet etmesine izin verilmesi TSK için büyük bir değişim yaratır” ifadesini destekleyenlerin oranı %69,3 (265 kişi) olmuştur, 65 kişi ise (%17) bu görüşü desteklememiştir. Kadın askerlerin muharip görevlerde hizmet etmesine izin verilmesinin TSK’ni daha iyi yönde etkileyeceğini düşünenlerin oranı %58,7 (224 kişi), bu gelişmeyi kaygı verici yönde bulanların oranı %25,9 (99 kişi), bu durumun herhangi bir fark oluşturacağını düşünmeyenlerin oranı ise %19,4 (74 kişi) olmuştur.

Tablo 3, kadın askeri personelin atanmasının uygun görüldüğü görevlere ilişkin frekans ve yüzde değerlerini göstermektedir. Buna göre kadın askerlerin atanmasının uygun görüldüğü (5 puan alan) arasında sağlık hizmetleri personeli ilk sırada yer almaktadır (%81,2). Veteriner hekimlik %78,0’lık bir oranla (298 kişi) ikinci sırada, idari hizmet personeli ise %72,8’lik bir oranla (278 kişi) üçüncü sırada bulunmaktadır. Bando (%67,3) ve savaş uçağı pilotu görevleri (%56,0) ise uygun bulunma puanları yüksek olan diğer iki seçenektir. Piyade sınıfı asker (%28,5) ve tank birliği personeli (%28,5) kadınların atanmasının uygun görülmediği görevler olarak öne çıkmaktadır.

Tablo 4’te kadın vatandaşların çeşitli muharip sınıfların her biri için hizmet etmesine izin verilmesinin askeri etkinlik için ne derece fayda sağlayacağı ile ilgili frekans ve yüzde değerleri yer almaktadır. Muharebe hizmet destek personeli seçeneği katılımcıların en yüksek oranda 5 puan verdikleri (%67,5) seçenek olmuştur. Bu seçeneği saha istihbarat personeli (%52,4) takip etmiştir. Piyade sınıfı asker ise kadınların hizmet etmesi durumunda fayda puanı düşük olan hizmetler arasında ilk sırada yer almaktadır (5 puan verilme oranı %23,8), benzer şekilde uzun menzilli topçu ve savaş gemisi mürettebatı hizmetleri de (sırasıyla %30,4 ve %33,5) en az 5 puan verilen diğer hizmetlerdir.

Tablo 3
Kadın Askeri Personelin Atanmasının Uygun Görüldüğü Görevlere İlişkin Betimsel Değerler

Yanıtlar 1'den 5'e kadar puanlandırılmıştır. 1 en küçük değeri ifade ederken, 5 en büyük değeri temsil etmektedir.	1		2		3		4		5		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
İlgili görevlerde kadın askerlerin eğitilmiş olduklarını göz önünde bulundurarak, kadın askerî personelin bu görevlere atanmasının uygun olacağını düşünüyorum:												
Bando	24	6,3	9	2,4	34	8,9	58	15,2	257	67,3	382	100,0
İdari Hizmet Personeli	15	3,9	13	3,4	22	5,8	54	14,1	278	72,8	382	100,0
İstihkâm Personeli	68	17,8	29	7,6	58	15,2	55	14,4	172	45,0	382	100,0
Savaş Uçağı Pilotu	41	10,7	15	3,9	44	11,5	68	17,8	214	56,0	382	100,0
Piyade Sınıf Asker	119	31,2	37	9,7	69	18,1	48	12,6	109	28,5	382	100,0
Sağlık Hizmetleri Personeli	9	2,4	5	1,3	14	3,7	44	11,5	310	81,2	382	100,0
Savaş Gemisi Mürettebatı	80	20,9	37	9,7	78	20,4	46	12,0	141	36,9	382	100,0
Tank Birliği Personeli	110	28,8	57	14,9	64	16,8	42	11,0	109	28,5	382	100,0
Veteriner Hekim	11	2,9	8	2,1	16	4,2	49	12,8	298	78,0	382	100,0

Tablo 4
Kadın Vatandaşların Muharip Sınıflar İçin Hizmet Etmesine İlişkin Betimsel Değerler

Yanıtlar 1'den 5'e kadar puanlandırılmıştır. 1 en küçük değeri ifade ederken, 5 en büyük değeri temsil etmektedir.	1		2		3		4		5		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Kadın vatandaşların aşağıdaki muharip sınıfların her biri için hizmet etmesine izin verilmesini askeri etkinlik için fayda sağlayacağını düşünüyorum:												
Saha İstihbarat Personeli	35	9,2	26	6,8	60	15,7	61	16,0	200	52,4	382	100,0
Piyade Sınıf	117	30,6	52	13,6	72	18,8	50	13,1	91	23,8	382	100,0
Uzun Menzilli Topçu	82	21,5	51	13,4	73	19,1	60	15,7	116	30,4	382	100,0
Muharebe Hizmet Destek Personeli	21	5,5	7	1,8	29	7,6	66	17,3	259	67,8	382	100,0
Savaş Gemisi Mürettebatı	80	20,9	51	13,4	70	18,3	53	13,9	128	33,5	382	100,0

Tablo 5’te görüldüğü üzere kadınların silahlı kuvvetlere alınması hakkındaki destek düzeylerinin cinsiyet ve kendisi veya ailesinde asker olma durumuna bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla ki-kare (chi-square) bağımsızlık testi yapılmıştır. Bu testin sonucunda hem cinsiyet ($\chi^2=22,20$; $p < .05$) hem de kendisi ya da ailesinde asker olma durumu ($\chi^2=12,13$; $p < .05$) ile kadınların askere alınmasını destekleme düzeyleri arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Kadınlar (destekleyenlerin toplam oranı %88,9), kadınların askere alınması konusunda erkeklere (%72,5) kıyasla daha destekleyici iken, erkeklerde bu durumu desteklemeyenlerin oranı daha yüksektir. Kendisi veya ailesinde asker olmayanlar (toplam oran %82,7), kadınların askere alınmasını kendisi veya ailesinde asker olanlara göre (%72,8) daha çok desteklemektedir.

Tablo 6, “Yalnızca kadınların görev yaptığı bir askerî kuvvetin (örneğin Amerika’da II. Dünya Savaşı sürecinde oluşturulan Ordu Kadın Birliği (WACS) gibi) oluşturulmasını destekler misiniz?” sorusu ile cinsiyet ve kendisi veya ailesinde asker olma durumu değişkenleri arasındaki ilişkilere dair ki-kare bağımsızlık testinin sonuçlarını vermektedir. Sonuçlara göre katılımcıların hem cinsiyet ($\chi^2=23,08$; $p < .05$) hem de kendisi ya da ailesinde asker olma durumu ile ($\chi^2=10,42$; $p < .05$) yalnızca kadınların görev yaptığı bir askerî kuvvetin oluşturulmasını destekleme düzeyleri arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Yalnızca kadınların görev yaptığı bir askerî kuvvet oluşturulması sorusuna “Desteklemiyorum” ve “Kesinlikle desteklemiyorum” şeklinde yanıt verenler daha çok erkekler (%37,2) olmuştur. Kendisi veya ailesinde asker olma durumu olmayanların (%56,1) ise kadın askerî kuvvet oluşturulması konusunda kendisi veya ailesinde asker olanlara (%46,2) kıyasla daha destekleyici tutum sergiledikleri görülmektedir.

Tablo 7’de görüldüğü üzere 21-30 yaş aralığındaki bekâr kadınların erkek askerler tarafından yürütülen savaş dışı rolleri devralması amacıyla askere çağırılması ve böylece erkek askerlerin yalnızca muharip rollerde görev almaları gerektiği hakkındaki destek düzeylerinin cinsiyet ve kendisi veya ailesinde asker olma durumuna bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla ki-kare bağımsızlık testi yapılmıştır. Bu testin sonucunda hem cinsiyet ($\chi^2=10,91$; $p < .05$) hem de kendisi ya da ailesinde asker olma durumu ($\chi^2=14,12$; $p < .05$) ile 21-30 yaş aralığındaki bekâr kadınların erkek askerler tarafından yürütülen savaş dışı rolleri devralması amacıyla askere çağırılması ve böylece erkek askerlerin yalnızca muharip rollerde görev almaları gerektiğini destekleme düzeyleri arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Erkekler (destekleyenlerin toplam oranı %54,3), bu konuda kadınlara (%38,0) kıyasla daha destekleyici tutum sergilemektedir. Kendisi veya ailesinde asker olmayanlar (toplam oran %40,5) 21-30 yaş aralığındaki bekâr kadınların erkek askerler tarafından yürütülen savaş dışı rolleri devralmasını kendisi veya ailesinde asker olanlara göre (%58,1) daha az desteklemektedir.

Tablo 5
Katılımcı Grup Özelliklerinin Kadınların Silahlı Kuvvetlere Alınması ile İlgili Görüşlerle İlişkisi

	Gruplar	5	4	3	2	1	Toplam	İstatistikler		
Cinsiyet	Kadın	97	55	5	5	9	171	22,20	4	,000
	Erkek	89	64	15	3	40	211			
	Total	186	119	20	8	49	382			
Kendisi ya da ailesinde asker olma durumu	Var	75	32	12	2	22	143	12,13	4	,016
	Yok	110	86	8	6	27	237			
	Total	185	118	20	8	49	380			

Tablo 6
Katılımcı Grup Özelliklerinin Kadın Askeri Kuvvet Oluşturulması ile İlgili Görüşlerle İlişkisi

	Gruplar	5	4	3	2	1	Toplam	İstatistikler		
Cinsiyet	Kadın	51	53	36	25	6	171	23,08	4	,000
	Erkek	33	62	37	51	27	210			
	Total	84	115	73	76	33	381			
Kendisi ya da ailesinde asker olma durumu	Var	30	36	25	32	20	143	10,42	4	,038
	Yok	54	79	47	44	13	237			
	Total	84	115	72	76	33	380			

Tablo 7
Katılımcı Grup Özelliklerinin 21-30 Yaş Bekâr Kadınların Savaş Dışı Rollerini Devralması Amacıyla Askere Çağırılması ile İlgili Görüşlerle İlişkisi

	Gruplar	5	4	3	2	1	Toplam	İstatistikler		
								X ²	sd	p
Cinsiyet	Kadın	22	43	35	45	26	171	10,91	4	,028
	Erkek	45	69	35	37	24	210			
	Total	67	112	70	82	50	381			
Kendisi ya da ailesinde asker olma durumu	Var	33	50	16	25	19	143	14,12	4	,007
	Yok	34	62	53	57	31	237			
	Total	67	112	69	82	50	380			

Tablo 8, “Zorunlu askerlik hizmeti uygulamasına genç erkek vatandaşlar gibi genç kadın vatandaşlar da dâhil edilmeli mi?” sorusu ile cinsiyet ve kendisi veya ailesinde asker olma durumu değişkenleri arasındaki ilişkilere dair ki-kare bağımsızlık testinin sonuçlarını vermektedir. Sonuçlara göre katılımcıların hem cinsiyet ($\chi^2=8,78$; $p > .05$) hem de kendisi ya da ailesinde asker olma durumu ile ($\chi^2=5,20$; $p > .05$) zorunlu askerlik uygulamasına genç erkekler gibi genç kadınların da dahil edilmesini destekleme düzeyleri arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu ifadeyi destekleme düzeyleri ile cinsiyet veya kendi veya ailesinde asker olup olmama durumu arasında bir ilişki yoktur. Genç kadın vatandaşların da zorunlu askerlik hizmeti uygulamasına dahil edilmesi hakkındaki görüşler kadın veya erkek olmaya/kendisi veya ailesinde asker olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 9’da görüldüğü üzere tüm genç kadın vatandaşların 6 aylık zorunlu askerlik hizmetine dahil edilmesi durumunda kadın askerlerin muharip görevler çerçevesinde faaliyet yürütmesi hakkındaki destek düzeylerinin cinsiyet ve kendisi veya ailesinde asker olma durumuna bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare testi sonucunda hem cinsiyet ($\chi^2=29,73$; $p < .05$) hem de kendisi ya da ailesinde asker olma durumu ($\chi^2=22,40$; $p < .05$) ile kadın askerlerin muharip görevler çerçevesinde faaliyet göstermesini destekleme düzeyleri arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Toplam destekleyenlerin

Tablo 8

Katılımcı Grup Özelliklerinin Kadınların da Zorunlu Askerlik Uygulamasına Dahil Edilmesi ile İlgili Görüşlerle İlişkisi

	Gruplar	5	4	3	2	1	Toplam	İstatistikler		
								X ²	sd	p
Cinsiyet	Kadın	39	31	42	32	27	171	8,78	4	,069
	Erkek	41	47	32	58	32	210			
	Total	80	78	74	90	59	381			
Kendisi ya da ailesinde asker olma durumu	Var	26	26	26	36	29	143	5,20	4	,268
	Yok	54	52	47	54	30	237			
	Total	80	78	73	90	59	380			

Zorunlu askerlik hizmeti uygulamasına genç erkek vatandaşlar gibi genç kadın vatandaşlar da dâhil edilmeli mi? 5, “kesinlikle destekliyorum”, 4 “destekliyorum”, 3 “ne destekliyorum ne desteklemiyorum”, 2 “desteklemiyorum”, 1 ise “kesinlikle desteklemiyorum” cevabını ifade etmektedir.

Tablo 9

Katılımcı Grup Özelliklerinin Kadın Askerlerinin Muharip Görevler Çerçevesinde Faaliyet Göstermesi ile İlgili Görüşlerle İlişkisi

	Gruplar	5	4	3	2	1	Toplam	İstatistikler		
								X ²	sd	p
Cinsiyet	Kadın	42	66	28	21	14	171	29,73	4	,000
	Erkek	34	49	29	54	44	210			
	Total	76	115	57	75	58	381			
Kendisi ya da ailesinde asker olma durumu	Var	22	35	19	30	37	143	22,40	4	,000
	Yok	54	80	37	45	21	237			
	Total	76	115	56	75	58	380			

Tüm genç kadın vatandaşların 6 aylık zorunlu askerlik hizmetine dâhil edildiğini varsayalım, kadın askerlerin muharip görevler çerçevesinde faaliyet yürütmesini destekler misiniz? 5, “kesinlikle destekliyorum”, 4 “destekliyorum”, 3 “ne destekliyorum ne desteklemiyorum”, 2 “desteklemiyorum”, 1 ise “kesinlikle desteklemiyorum” cevabını ifade etmektedir.

oranlarına bakıldığında kadınlar (%63,2), bu konuda erkeklere (%39,5) kıyasla daha destekleyici tutum sergilemektedir. Kendisi veya ailesinde asker olanların bu konudaki toplam destekleyici görüş oranları ise %39,5 olarak gerçekleşmiştir, kendisi veya ailesinde asker olmayanlarda ise kadınların muharip görevler çerçevesinde faaliyet yürütmesini destekleme oranı %56,6’dır.

Tartışma ve Sonuç

Kadınların harp okullarına alımını diğer ülkelerden çok önce başlatan Türkiye beş yıl boyunca bu uygulamaya devam etmiş ancak 1961’de alımları sonlandırmıştır. Darbe sonrası kurulan Milli Birlik Komitesinin (MBK) bu konuda ordunun görüşünü dikkate alarak *tutucu bir yaklaşımla* (Hürkan, 2016, s. 123) kadın asker alımını durdurduğu öne sürülmektedir. Ülkenin en serbest anayasalarından birisinin yapılmasına öncülük eden askerlerin kadın subay istihdamı konusunda tutucu yaklaşımı aslında kurumsal faktörlerin ağırlığını göstermektedir. Kısaca ordu, fiziksel yetersizlik, annelik sorumlulukları, meslekî performans ve kültürel uyumsuzluklar gibi faktörler gerekçe gösterilerek oldukça ilerici bir uygulama sonlandırılmıştır. 1992’de başlayan yeniden alımlar ve sonrasında kadın astsubayların da kabulü ile bir mesafe kat edilmiş olsa da istatistikler bu adımların çok yetersiz olduğunu göstermektedir. Günümüzde ordu ve toplum ilişkileri, 1960’lı yılların toplumsal bağlamından ve şartlarından çok farklıdır. Nitekim bu çalışmada başta kadınlar olmak üzere toplumun kadınların askerliğine olumlu yaklaştığı görülmektedir. Üstelik kadın istihdamını destekleyen kadınların oranı erkeklerden daha fazladır. Bu bulgular, kadınların toplumsal alan içerisinde genişleme, görünür olma ve zorlu görevlere erişim sağlama isteklerinin bir göstergesi olarak ele alınabilir.

Türkiye’de daha önce bu tür bir araştırma yapılmadığı için bu çalışmada elde edilen sonuçların geçmiş dönemle karşılaştırması mümkün olmamıştır. Ancak diğer ülkelerle bir karşılaştırma yapılabilir. Örneğin ABD’de Temmuz 1991 GALLUP anketinde kadınların belirli askerî rollerde görev yapmasına izin verilmesi durumunda katılımcıların %72’si muharebe destek personeli olarak görev almasını desteklerken, %41’i piyade olarak görev yapmasının olumlu etkiye sahip olacağını belirtmiştir (Torres-Reyna & Shapiro, 2002, s. 619–620). 2013 yılında 1,005 kişinin katıldığı, kadın askerlerin muharip rollerine yönelik kamuoyu araştırması bulgularında, kadınların askerî rollere erişebilmesinde mevcut kısıtlamaların kaldırılmasına yönelik güçlü toplumsal desteğe (%66) ulaşılmıştır (Pew Research Center, 2013). İngiltere’de yapılan bir kamuoyu araştırmasına göre ise katılımcıların %64’ü kadınların muharip rollerde görevlendirilmesini desteklemiştir (YouGov, 2013). Bu oran Türkiye için %53,4 olarak gerçekleşmiştir. Zorunlu askerlik ile ilgili veriler karşılaştırıldığında, 2015 yılında kadınları da kapsayan zorunlu askerlik hizmeti uygulamasını başlatan ilk NATO üyesi ülke Norveç’te 2021 yılında yapılan kamuoyu anketinde katılımcıların %78’i yeni

askerlik hizmetini desteklemiştir (SWI, 2022). Zorunlu askerlik sistemini sadece erkekler için uygulayan Finlandiya’da 2022 yılında Tietoykkönen Araştırma Merkezi tarafından gerçekleştirilen 1.000 kişinin katılım gösterdiği anket çalışmasında katılımcıların %35’i kadınların zorunlu askerlik hizmetine dahil edilmesini desteklemiştir (YLE, 2022). Bu oran Türkiye’de %41,3 olarak gerçekleşmiştir.

Görüldüğü üzere Türk toplumunun kadınların orduya kabulü konusundaki tutumları diğer ülkelerle büyük oranda benzerlikler göstermektedir. Elde edilen bulgular, kadınların asker olması ve hatta muharip görevlerde yer almasına karşı güçlü bir toplumsal destek olduğunu göstermektedir.

Kadınların askere alınması konusunda en çok destek yine kadınlardan gelmektedir. Yalnızca kadınlardan oluşan birlikler kurulmasına karşı çıkanlar ise çoğunlukla erkeklerdir. Bu veri, bekâr kadınların erkek askerler tarafından yürütülen *savaş dışı rolleri devralması* amacıyla askere çağrılması konusuna erkeklerin kadınlardan daha fazla destek vermesi ile de uyumludur. Özetlenecek olursa erkeklerin, kadınları daha çok ikincil önemdeki görevler için uygun bulduğu görülmektedir; ancak tüm genç kadın vatandaşların 6 aylık zorunlu askerlik hizmetine dahil edilmesi durumunda *kadın askerlerin muharip görevler çerçevesinde görev almasını* destekleyenlerin oranlarına bakıldığında kadınlar erkeklere kıyasla daha destekleyici tutum sergilemektedir. Dolayısıyla kadınların kendilerine biçilen rollerin dışına çıkmaya çalıştığı görülmektedir.

Kadın askerlerin atanmasının uygun görüldüğü (5 puan alan) sınıflar arasında sağlık hizmetleri personeli ilk sırada yer almaktadır. Muharip sınıflar açısından bakıldığında ise savaş uçağı pilotu görevleri, piyade sınıfı asker ve tank birliği personeline göre daha yüksek oranda çıkmaktadır. Ancak kadınların piyade sınıfına atanmasını uygun gören (5 puan veren) 109 kişinin 74’ü yine kadınlardır. Yani kadınlar en meşakkatli sınıflara atanma konusunda erkeklerden daha istekli görünmektedir. Bu konuda muharip sınıfların zorluklarına dair bilgi eksikliği olabileceği gibi kadınların toplumsal alanda daha fazla görünür olma isteğinin de etkisi olabilir. Öte yandan pilotluğun zorlu fiziksel gereksinimlerine rağmen yüksek oranda tercih edilen bir muharip görev olmasının muhtemelen prestijli bir askerî sınıf olmasıyla yakından ilgisi vardır. Yine aynı şekilde Sabiha Gökçen’in ilk kadın savaş pilotu olması ya da Hava Harp Okulu mezunu Leman Altınçekiç’in NATO ve Türkiye’nin ilk kadın jet pilotu olması bir etken olarak dikkate alınmalıdır. Nihayetinde sembolik göstergeleri yüksek statüyü işaret eden (Stouffer ve ark., 1949, s. 323) bir iş olarak pilotluk tarihi figürlerle de desteklenmektedir. Bu durumda da kitleleri etkileme kapasitesi artmaktadır.

Bulguların işaret ettiği dikkat çekici bir diğer sonuç ise askerî meseleler konusundaki bilgisizliktir. Örneğin kadınların asker olması konusundaki isteklilik oranı ailesinde asker olmayanlar grubunda daha yüksektir. Ailesinde asker olanlarda da kadın askerlere karşı net bir karşı çıkış olduğu söylenememekte ama konuya daha temkinli yaklaşıtları

görülmektedir. Yine bu bulguyla paralel olarak kendisi veya ailesinde asker olmayanlar, bekâr kadınların erkek askerler tarafından yürütülen savaş dışı rolleri devralmasını kendisi veya ailesinde asker olanlara göre daha az desteklemektedir. Bu grup muhtemelen mesleğin zorluklarına dair daha fazla bilgi sahibi olduğu için kadınların zorlanacağını düşünmektedir. Bunun yanı sıra işsizlik de bir motivasyon kaynağı olabilir. Kötü ekonomik koşullarda garantili bir iş olarak orduya yönelim hemen her ülkede yaşanmaktadır.

Çalışmanın önemli bulgularından bir diğeri ise erkeklerin de zorunlu askerlik kapsamında muharip görevlerde yer almasını istemeyenlerin oranının %17,8 (68 kişi) olarak gerçekleşmesidir. Bu bulgunun çok daha önemli bir kısmı ise bu grubun yarısının erkeklerden (34) oluşmasıdır. Dolayısıyla erkeklerin zorunlu askerlik kapsamında muharip görevlere katılması konusunda bir çekince ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç profesyonel ordu beklentisinin bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. Bu veri öte yandan toplumda kadınlarla erkekler arasındaki cinsiyet farklılığının da değiştiğine işaret edebilir. Ancak kesin olan husus kadınların askerlik konusunda çok daha hevesli ve istekli olduklarıdır.

Sonuç olarak bu çalışma, genel olarak toplumun ve özelde de kadınların orduda istihdam edilme konusunda olumlu bir tutum içerisinde olduğunu göstermektedir. Yani Segal’in kurduğu modelde yer alan kültür boyutu göz önüne alındığında artık toplumun kadın askerlerin varlığını desteklediği ve hatta rol dağılımının genişlemesini benimsediği görülmektedir. Üstelik bu benimseme kadınlarda çok daha yüksektir. Kadınlar muharip roller de dahil olmak üzere ordunun tüm kademe ve görevlerinde yer almak istemektedir. Bu durum Segal’in sosyal boyut altında kategorize ettiği aile yapısı ve demografik yapı gibi değerlerde de bir değişimi işaret etmektedir. Dolayısıyla bundan sonraki süreç kurumsal uygulamaların toplumdaki değişime ne oranda ayak uydurabileceğiyle ilgilidir. Ordunun, nüfusun %50’sini oluşturan bir havuzdan nitelikli insan gücü çekmesi için toplumun hazırlık düzeyini dikkate alarak bu durumu bir fırsat olarak görmesi bu çalışmanın önerileri arasındadır. Bu öneri aynı zamanda Ukrayna Savaşı’nın gösterdiği konvansiyonel harpteki asker yetersizliğiyle de ilgilidir. Nihayetinde 144 milyonluk bir ülkenin asker sıkıntısı çekmesi birçok ülkenin personel politikalarını gözden geçirmesine yol açmıştır. Bu durumdan Türkiye’nin de bir sonuç çıkarması gerektiği ortadadır. Bu çalışmanın daha farklı örneklem grupları ve kadınların asker olması ile ilgili toplumsal tutumların yordayıcılarını açığa çıkaracak ileri istatistiksel analizlerle yapılan nicel ve çeşitli toplumsal sınıfların bu konu hakkındaki görüşlerini derinlemesine ele alan nitel araştırmalarla desteklenmesi gerektiği aşikardır. Örneğin kadınların muharip roller dahil daha hevesli olması, zorunlu askerlikle ilgili erkeklerin de çekinceleri bulunması, ekonomik faktörlerin etkisi gibi hususlar gelecek çalışmalarda cevaplanması gereken sorular olarak araştırmacıların ilgisini beklemektedir.

Etik Onay: Bu çalışmanın etik kurul onayı kurul onayı Milli Savunma Üniversitesi tarafından (Tarih: 21.07.2022; Sayı: 03) alınmıştır.

Bilgilendirilmiş Onam: Çalışmadan önce tüm katılımcılardan sözlü bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkısı: Çalışma Konsepti/Tasarımı: M.Y.A., B.A., R.C., A.B.; Veri Toplama: M.Y.A., B.A.; Veri Analizi /Yorumlama: R.C., M.K.; Yazı Taslağı: M.Y.A., B.A.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi: M.Y.A., B.A., R.C., A.B. M.K.; Son Onay ve Sorumluluk: M.Y.A., B.A., R.C., A.B. M.K.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethical Approval: The ethics committee approval of this study was obtained from Turkish National Defence University (Date: 21.07.2022; Number: 17).

Informed Consent: Verbal informed consent was obtained from all participants before the study.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study: M.Y.A., B.A., R.C., A.B.; Data Acquisition: M.Y.A., B.A.; Data Analysis/ Interpretation: R.C., M.K.; Drafting Manuscript: M.Y.A., B.A.; Critical Revision of Manuscript: M.Y.A., B.A., R.C., A.B. M.K.; Final Approval and Accountability: M.Y.A., B.A., R.C., A.B. M.K.

Conflict of Interest: The authors declare no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/References

- Akgül, Ç. (2010). *Cinsiyet ve militarizm* (Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Alptekin, H. (1954). *Milli savunma hizmetinde kadın*. E.U Basımevi.
- Altınay, A. G. (2000). Ordu-millet-kadınlar: Dünyanın ilk kadın savaş pilotu Sabiha Gökçen. A. G. Altınay (Ed.), *Vatan millet kadınlar içinde* (s. 246–279). İletişim Yayıncılık.
- Ateş, B. (2022). *Askerî sosyoloji: Ordu ve toplum araştırmaları*. Selenge Yayınları.
- Ben-Ari, E., Lerer, Z., Ben-Shalom, U., & Vainer, A. (2010). *Rethinking contemporary warfare: A sociological view of the second Al-Aqsa Intifada*. State University of New York Press.
- Binkin, M., & Bach, S. (1977). *Women and the military*. The Brookings Institution.
- Brock, J., Dickey, J. W., Harker, R. J. W., & Lewis, C. M. (Eds.). (2015). *Beyond Rosie: A documentary history of women and World War II*. University of Arkansas Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt1ffjfg8>
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem.
- Campbell, D. A. (1990). Servicewomen of World War II. *Armed Forces & Society*, 16(2), 251–270.
- Carreiras, H. (2004). *Gender and the military: A comparative study on the participation of women in the armed forces of Western democracies* (Doctoral dissertation, Florence: European Research Institute).
- Carreiras, H. (2006). *Gender and the military: Women in the armed forces of western democracies*. Routledge.
- Carreiras, H. (2008). From loyalty to dissent: How military women respond to integration dilemmas. In H. Carreiras & G. Kümmel (Eds.), *Women in the military and in armed conflict* (pp. 161–181). Springer.
- Cohn, C. (1993). Wars, wimps, and women: Talking gender and thinking war. In M. Cooke & A. Woollacott (Eds.), *Gendering war talk* (pp. 227–246). Princeton University Press.

- Collins-Dogrul, J., & Ulrich, J. R. (2018). Fighting stereotypes: Public discourse about women in combat. *Armed Forces & Society*, 44(3), 436–459.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th ed). Pearson.
- Creswell, J. W., & Creswell, D. (2021). *Araştırma tasarımı: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. Nobel
- Dalaman, Z. B. (2022). Türkiye’de ulus devlet inşa sürecinde (1923-1950) kadın asker ve asker annesi tartışmaları. *Belgi Dergisi*, 23, 47–71.
- Dandeker, C. (2003). Women soldiers: Problems and perspectives in the integration of women into the British Army. *Revue Francaise De Sociologie*, 44(4), 735–758.
- Durgun, L. (2004). *Türk Silahlı Kuvvetlerinde kadın subaylar* (Yüksek lisans tezi, Kara Harp Okulu, Ankara).
- Enloe, C. (1988 [1983]). *Does kaki become you? The militarization of women’s lives*. Pandora Press.
- Erogul, M. S., Zamanlı Nayır, D., Ozeren, E., & Arslan, A. (2023). Female soldiers maneuvering visibility in the Turkish Armed Forces. *Culture and Organization*, 1–21. <https://openaccess.pirireis.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12960/1505>
- Eulriet, I. (2012). *Women and the military in Europe: Comparing public cultures*. Springer.
- Fidan, E. (2023). *Türk Silahlı Kuvvetlerinde kadın istihdamının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Milli Savunma Üniversitesi, İstanbul).
- Gabriel, R. (1980). Women in combat? two views. *Army Magazine*, 44, 48–50.
- Goldman, N. L. (Ed.). (1982). *Female soldiers: Combatants or non-combatants? Historical and contemporary perspectives*. Greenwood Press.
- Goldstein, J. S. (2006). *War and gender: How gender shapes the war system and vice versa*. Cambridge University Press.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri felsefe-yöntem-analiz* (5. basım). Seçkin Yayıncılık.
- Hacker, B. (1981). Women and military institutions in early modern Europe: a reconnaissance. *Signs*, 6(4), 643–71.
- Heineken, L. (2017). Conceptualizing the tensions evoked by gender integration in the military: South African case. *Armed Forces & Society*, 43, 202–220.
- Huntington, S. P. (1957). *The soldier and the state: The theory and politics of civil–military relations*. Harvard University Press.
- Hürkan, S. (2016). *Türkiye’nin ilk kadın subayları*. Sinemis Yayın Grup.
- Iskra, D., Trainor, S., Leithauser, M., & Segal, W. M. (2002). Women’s participation in armed forces cross-nationally: Expanding Segal’s model. *Current Sociology*, 50(5), 771–797.
- Janowitz, M. (1971). *The professional soldier*. Free Press.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi* (26. basım). Nobel Yayınevi.
- King, A. (2006). The word of command: Communication and cohesion in the military. *Armed Forces & Society*, 32(4), 493–512.
- King, A. (2013). *The combat soldier: Infantry tactics and cohesion in the twentieth and twenty-first centuries*. Oxford University Press.
- King, A. C. (2013). The female soldier. *The US Army War College Quarterly: Parameters*, 43(2). <https://doi.org/10.55540/0031-1723.2892>

- Koeszegi, S. T., Zedlacher, E., & Hudribusch, R. (2014). The war against the female soldier? The effects of masculine culture on workplace aggression. *Armed Forces & Society*, 40(2), 226–251.
- Korkmaz, E. (2022). Türk Ordusunda kadının yeri: Tarihi perspektiften bir değerlendirme. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 18(43), 655–682.
- Köprülü, O. F. (1991). Bâciyân-ı Rûm. *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde (4. Cilt, s. 415). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kuloğlu, C. (2005). *The military in Turkey from a gender perspective* (Master's thesis, Middle East Technical University). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Kümmel, G. (2002). When boy meets girl: The feminization of the military. *Current Sociology*, 50(5), 615–639.
- Lodico, M. G., Spaulding, D. T., & Voegtler, K. H. (2006). *Methods in educational research: From theory to practice*. Jossey-Bass.
- Macdonald, S. (1987). Drawing the lines- gender, peace and war: an introduction. In P. Holden, & S. Ardener (Eds.), *Images of women in peace and war* (pp. 1–26). MacMillan Education Ltd.
- Maninger, S. (2008). Women in combat: Reconsidering the case against the deployment of women in combat-support and combat units. In H. Carreiras & G. Kümmel (Eds.), *Women in the military and in armed conflict* (pp. 9–27). Springer.
- McSally, M. (2007). Women in combat: Is the current policy obsolete? *Duke Journal of Gender Law & Policy*, 1011–1060. <https://scholarship.law.duke.edu/djglp/vol14/iss2/7>
- Miller, L. (2001). Feminism and the exclusion of army women from combat. In R. J. Simon (Ed.), *Women in the military* (pp. 103–133). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351299046>
- Mitchell, B. (1989). *Weak link: The feminization of the American military*. Regnery.
- Moore, B. L. (2017). Introduction to armed forces & society: Special issue on women in the military. *Armed Forces & Society*, 43(2), 191–201.
- Moskos, C. (1970). *The American enlisted man*. Russel-Sage Foundation.
- Moskos, C. (1977). From institution to occupation: Trends in military organization. *Armed Forces and Society*, 4(Fall), 41–50.
- NATO. (2020). *Summary of national reports 2020*. Author.
- Nuciari, M. (2018). Participation and change in gendered organisations. Women in the military forces. In G. Caforio (Ed.), *Handbook of the sociology of the military* (pp. 301–325). Springer.
- Pew Research Center. (2013). *Broad support for combat roles for women*. <http://www.people-press.org/2013/01/29/broad-support-for-combat-roles-for-women/>
- Rukavishnikov, V. O., & Pugh, M. (2018). Civil-military relations. In G. Caforio (Ed.), *Handbook of the sociology of the military* (pp. 123–143). Springer.
- Sarısaman, S. (1997). Birinci Ordu Birinci Kadın İşçi Taburu. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 8, 695–723.
- Segal, M. W. (1995). Women's military roles cross-nationally: past, present and future. *Genders and Society*, 9(6), 757–775.
- Shils, E. A., & Janowitz, M. (1948). Cohesion and disintegration in the Wehrmacht in World War II. *Public Opinion Quarterly*, 12(2), 280–315.
- Snyder, R. C. (2003). The citizen-soldier tradition and gender integration of the US military. *Armed Forces & Society*, 29(2), 185–204.

- Soeters, J., Shields, P. M., & Rietjens, S. (Eds.). (2014). *Routledge handbook of research methods in military studies*. Routledge.
- Stiehm, J. H. (1989). *Arms and the enlisted woman*. Temple University Press.
- Stouffer, S. A., Lumsdaine, A. A., Lumsdaine, M. H., Williams, R. M. Jr., Brewster Smith, M., Janis, I. L., Star, S. A., & Cottrell, L. S. Jr. (1949). *The American soldier: combat and its aftermath* (Vol. II). Princeton University Press.
- Stouffer, S. A., Suchman, E. A., Devinney, L. C., Star, S. A., & Williams, R. M. (1949). *The American soldier: adjustment during army life* (Vol. I). Princeton University Press.
- Strachan, H. (2006). Training, morale and modern war. *Journal of Contemporary History*, 41(2), 211–227.
- SWI. (2022). *Drafting women into the army the Norwegian way*. <https://www.swissinfo.ch/eng/politics/drafting-women-into-the-army-the-norwegian-way/47659994>
- Şen, S. (1997). *Kadının toplumsal konumu ve silahlı kuvvetler*. Birikim Yayınları.
- Torres-Reyna, O., & Shapiro, R. Y. (2002). Trends: Women and sexual orientation in the military. *The Public Opinion Quarterly*, 66(4), 618–632.
- van Creveld, M. (2000). Less than we can be: Men, women and the modern military. *Journal of Strategic Studies*, 23(4), 1–20. <https://doi.org/10.1080/01402390008437809>
- Van Creveld, M. (2000). Less than we can be: Men, women and the modern military. *Journal of Strategic Studies* 23(4), 1–20.
- van Creveld, M. (2001). *Men, women and war. Do women belong in the front line?* Cassell & Co.
- Wilcox, C. (1992). Race, gender, and support for women in the military. *Social Science Quarterly*, 73, 310–323.
- Winslow, D., & Dunn, J. (2002). Women in the Canadian Forces: Between legal and social integration. *Current Sociology*, 50(5), 641–667. <https://doi.org/10.1177/0011392102050005003>
- Yayınları.
- YLE. (2022). *Record number of women volunteer for military service in 2022*. <https://yle.fi/a/74-20010932>
- YouGov. (2013). *Time for women on the front lines*. <https://yougov.co.uk/politics/articles/5899-majority-want-women-frontline-roles>

